БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
АВГУСТ
11
ЧЕТВЕРГ
№ 187 (4671)

Өртээ 20 көп.

Чаа дүжүттүң ажаап алыышкыны эгелеп турар

ИШКИН-АКСЫ. Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» көдээ ажыл-агый артелиниң тараажылары чеди чылдың ийиги чылының тарылгазындан бедик дүжүттү өстүрүп алыр дээш чүткүлдүг ажылдап келгеннер.

Бо чылын нийтизи-биле 1200 гектар тарааны, ооң иштинде 400 гектар кызыл-тасты, 435 гектар суланы тараан. Бүгү тарааның болгаш кукурузаның часкы чажылда мурнунуң суггарылгазын чоруткан.

Тарааның чайгы ажаалдазын чорудар 32 кижи составтыг 2 звенону доктаамал ажылдаар кылдыр тургускан.

Олар херек кырында багай эвес ажылдаан. Ылаңгыя кызыл-тасты 3 удаа, мал чеми культураларны 2 удаа суггарган: каң чай болза-даа, тарааның эрткен чылдагызындан эки үнүжүн олар хандырган. Эки суггарттынган участоктарның гектар бүрүзү 15 центнер дүжүттү берип болуру билдинип турар.

Инек-Даш болгаш Ак-Даш участоктарында сула быжа берген. Шүчүү биле Дыртый-оол алышкылар «СК-3», «С-4м» комбайннар-биле ол тарааны кестирип эгелей бергеннер. Баштайгы хүнде кестинген 22 гектар суланың га бүрүзүнден дүжүт 7 — 8 центнер болган. Массалыг ажаап алыышкын удавас эгелээр. Комбайнерлар социалистиг хүлээлгелерни алган. Ажаап алыышкынның үш звенолары тургустунган, олар боттарының аразында социалистиг чарыштыг.

Ажаап алыышкынның графиктиг ажылчын планы кылдынган. Тараажылар ортузунда масса-политиктиг ажыл база-ла план ёзугаар эгелей берген.

* * *

ЧАА-ХӨЛ. Ол районнуң колхозчу шөлдеринде тараа база-ла эки бышып келген. «Найырал» болгаш «Буруңгаар» колхозтарның Терезин, Аймырлыг шөлдеринче ажаап алыышкынның техниказы — тракторлар, комбайннар, лафеттер, жаткалар, кызар чүүлдүг бензовозтар чеде берген болгаш бригадалар ажаап эгелээр тарааны шилип ап турар.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

САДЫГНЫ УЛАМ ЫҢАЙ ЭКИЖИДЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХЕМЧЕГЛЕРНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП Төп Комитеди биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели садыгны улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында айтырыгны чугаалажып көрген. Бо айтырыгның талазы-биле хүлээп алдынган доктаалда демдеглеп турары болза, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң дүрген өзүлдезинге, совет улустуң чаагай байдалының бедээнинге үндезилээш, күрүне болгаш кооператив садыының бараан саарылгазы үзүктелиишкин чокка көвүдеп, садыг бүдүрүлгелериниң четкизи калбарып, чоннуң садыг талазы-биле хандырылгазы экижип турар.

1953 чыл-биле деңнээрге 1959 чылда үрмектеп садар бараан саарылгазы 73 хуу немей өскен болгаш улустуң хереглел бараанарының чонга садыглаары дыка көвүдээн.

Бистиң улузувус эң чоокку үеде улам эки чурттап, бодунуң материал болгаш угаан-бодал хереглелдери-биле эң долу болгаш бүгү талалыг кылдыр хандырттынган турар төлээде, бо чеди чылда улустуң хереглел бараанарын бүдүрерин улам ыңай калбартырын болгаш чоннуң материалдыг чаагай байдалын бедидерин хандырар сорулганы СЭКП-ниң XXI съездизи салган. Бараан курлавырларының болгаш чоннуң акша орулгаларының төлевилеттинген өзүлдезин барымдаалааш алырга, чеди чыл дургузунда үрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээли 62 хуу немей көвүдээр ужурлуг.

Бараан саарылгазын хөгжүдер болгаш чонга садыглаар бараанарны көвүдедир талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседиринге совет садыгны дыка экижидери эргежок чугула болуп турар.

Амгы байдалдарда, чоннуң бараанарга негелдези дыка өскен болгаш ол негелдениң характери үндезини-биле өскерилген турда, күрүне болгаш кооператив садыының хөгжүлдезиниң деңнели, а ол ышкаш чонну хандырып турарының шынары салдынып турар негелделерден хожудап турар. Дыка хөй хоорайларда, ажылчын суурларда болгаш көдээ черлерде магазиннер, лавкалар, складтар болгаш өске-даа садыг бүдүрүлгелери чедишпейн турар. Үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарын садыглаар талазы-биле тускайжыткан магазиннер эвээш организастаттынган, бот хандырылганың принцивин ёзугаар ажылдаар, садыгжылары чок магазиннер, а ол ышкаш бараанарны делгеттинген хевири-биле садыглаары, бараанарга баш бурунгаар чагыгларны хүлээп алырын болгаш оларны садып алыкчыларның бажыңнарынга чедирип бээрин организастаары калбак нептерээшкинни албаан.

Садыг организациялары чоннуң хереглелин багай өөренип көрүп, чоннуң хереглелдеринге дүгжүп турар ассортиментилиг болгаш бедик шынарлыг бараанарны бүдүрерин организастаар херектиң талазы-биле үлетпүрге чогуур дээштиг салдарны чедирбейн турар, чонга садыглаары-биле негеттинип турар бараанарның санын тодарадырда, чурттуң янзы-бүрү районнарынга бараанарны хуваарда болгаш сөөртүп чедирерде частырыгларны болдуруп, бараанарның янзы-бүрү чарлалдарын хөгжүдеринче болгаш экиди делгеп көргүзеринче, а ол ышкаш магазиннерниң витриналарын тургузарынче кичээнгейни эвээш көрүндүрүп турар. Чамдык магазиннерде болгаш лавкаларда садыгның культуразы чавыс. Садыглап турар хөй-хөй ажылдакчылар садып алыкчыларны хандырар талазы-биле боттарының хүлээлгелерин эки билбейн турарлар. Садыг ажылдакчыларының кадрларының белеткелинде улуг четпестер бар.

Дыка хөй садыг бүдүрүлгелери садыг дерилгези, эт-херексел болгаш садыг ажылдакчыларының күш-ажылын чиигедип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге болгаш садып алыкчыларны хандырарын экижидеринге дузалап турар механизациязының чепсектери-биле багай хандырттынган.

Улустуң хереглел бараанарын эргежок чугула ассортимент ёзугаар бедик шынарлыг кылдыр бүдүрер херекте улуг четпестерниң барын, ол четпестер совет садыгның хөгжүлдезин саададып, садып алыкчыларны хандырарынга таарымча чок салдарлыг болуп турарын СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели база демдеглээн. Хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелери садыгда өскерилген байдалды барымдаалап көрбейн, бүдүрер чүүлдүң санын көвүдедирин сүрбүшаан, садыг организацияларының негелделерин болгаш чоннуң хереглелдерин барымдаалавайн бараанарны бүдүрүп, эргижирээн үлегер-майыктың болгаш модельдерниң бараанарын үр үеде үндүрүп, бараанарның чаа хевирлерин шиңгээдип алыр, база оларның ассортиментизин болгаш шынарын экижидер дугайында эвээш сагыш салып турарлар.

Рынокче үндүрер бараанарны бүдүрериниң планнаашкынында улуг четпестер база бар. План органнары бараанар бүдүрер талазы-биле улус ажыл-агый планнарынга дыка эвээш чүүлдүң бараанарын кирип, бараанарның ассортиментизин айытпайн турарлар, а хөй-хөй чугула бараанарның талазы-биле оларны бүдүрериниң хемчээлин мырыңай планнавайн турарлар, оон чылдагаанындан чиг-эттиң болгаш материалдарның чамдык кезээ чонга хереглеттинмес продукцияны белеткээринге чарыгдаттынып турар.

Совет кижилерниң материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң чайгылыш чокка өзүп турарының байдалдарында, бараанар бүдүрериниң планнаашкынының херээн шиитпирлиг экижидери, бараанарны чоннуң негелделерин барымдаалап кылып үндүрери, оларның ассортиментизин дыка калбартып, экижидери, бараанарның даштыкы хевирлээшкинин экижидер болгаш шынарын бедидери эргежок чугула болуп турар.

Чер-черде партия болгаш совет органнар садыгны хөгжүдер болгаш экижидериниң айтырыгларынга кичээнгейни эвээш көрүндүрүп, садыг организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң ажыл-чорудулгазының иштинче хандыр кирбейн, садыгны организастаанында четпестерни чайладырынче эргежок чугула хемчеглерни албайн, садыг ажылдакчылары-биле политик-массалыг болгаш кижизидилгелиг ажылды кошкак чорудуп турар деп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап тур. Бараан саарылгазын хөгжүдер болгаш чоннуң өзүп турар хереглелин хандырар талазы-биле, совет садыгның материал-техниктиг баазазын быжыглаар болгаш чонну хандырарының культуразын бедидер талазы-биле сорулгаларны чедиишкиниг күүседири садыг ажылдакчыларының политиктиг мерелелиниң болгаш ажыл-ишчи мергежилиниң үргүлчү бедиишкини чокка болдунмас.

Күрүне болгаш кооператив садыы улус хереглелиниң бараанарынга чоннуң өзүп турар негелдезин долу болгаш дээре хандырарынга бүгү-ле эргежок чугула таарымчалыг байдалдар амгы үеде бар апарган, ынчангаш чуртта совет садыгны хөгжүдери күрүнениң эң чугула сорулгаларының бирээзи болур деп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап тур.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алдынган доктаалында 1961—1965 чылдарда 330 муң ажылдаар олуттуг 105 муң магазиннерниң, склад шөлү 9 миллион дөрбелчин метр нийити бараан складтарының, 3,5 миллион тонна кирер ишкир ногаа, картофель шыгжаар черлерниң тудуунуң талазы-биле онаалдаларны эвилелдешкен республикаларның аайы-биле бадылаан.

Садыг четкизин хөгжүдер талазы-биле айыткан онаалданы күүседирин хандырар талазы-биле саналдарны ажылдап кылырын, чаа чуртталга бажыңнарының бирги каъттарынга-даа база ол ышкаш тускай тудуп турар садыг бажыңнарынга-даа аъш-чем болгаш үлетпүр бараанарын садар талазы-биле магазиннерни болгаш нийтиниң чемненилге бүдүрүлгелерин чоннуң хандырылгазын экижидерин барымдаалааш, садыг бүдүрүлгелериниң талазы-биле хереглелдерни ёзугаар сайгарып тургузарын хандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

Чуртталга бажыңнарының бирги каъттарынга болгаш тускай тудуп турар бажыңнарга садыг бүдүрүлгелерин таарыштыр сайгара тургузары-биле кады, улуг хоорайларга эргежок чугула бараанарны садып алырынга болгаш амыдырал-хандырылга бүдүрүлгелериниң чедирер дузазын ажыглаарынга эптиг чүүлдү хандырып турар садыгның дешпилгелиг хевирлерин ажыглаан комплексилиг магазиннерлиг садыг төптерин, нийтиниң чемненилгезиниң болгаш амыдырал-хандырылганың бүдүрүлгелерин тударын ажыктыг деп санаан.

Архитектур-планнаашкынныг онаалдаларны бээрде ажылчы чоннарның депутаттар Советтериниң край, область болгаш хоорай күүскомнары төлевилеп турар чуртталга тудуунга (чуртталга бажыңнарының бирги каъттарынга-даа база ол ышкаш тускай бажыңнарга-даа) садыг бүдүрүлгелериниң санын болгаш хевирлерин доктаадыр ужурлуг. Бо бүдүрүлгелерниң төлевилелдерин болгаш сметаларын бадылаары чуртталга кварталдарының болгаш түс-түс бажыңнарның тудуунуң төлевилелдерин болгаш сметаларын бадылаары-биле хары угда чоруттунган турар ужурлуг. Садыг бүдүрүлгелериниң болгаш нийтиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелериниң санын болгаш хевирлерин база ол бүдүрүлгелерни таарыштыр сайгара тургузар тодаргай черлерин садыгның чогуур организациялары-биле дугуржуп алыр.

Тудуг херээниң талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүне комитединге дааскаңы болза:

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери-биле кады чуртталга бажыңнарының күштүг турар чаңгыс аай төлевилелдерин эде көөр база садыгның амгы хевирлерин боттандырарын болгаш садыгның сайзыраңгай технологтуг дерилгезин ажыглаарын барымдаалап тургаш тускай тудуп турар садыг бажыңнарының, туттунган магазиннерниң болгаш нийтиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелериниң экижиттинген чаңгыс аай төлевилелдерин 1960 чылда ажылдап кылыр, моон-биле кады магазиннерниң болгаш нийтиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелериниң тудуунуң бот-үнезин чиигедирин чедип алыр;

садыг бүдүрүлгелериниң төлевилээрде бараанарны калбаа-биле делгеп көргүзерин, эки чырыдып көргүзерин, а ол ышкаш чылдың соок үезинде витриналарның доңа бээр чоруунга удур тургузулганы хандырарын, витриналарның дээре конструкцияларын баш бурунгаар көөр;

хлеб-булка, ногаа, сүт садыглаар улуг эвес магазиннерни, чартык фабрикаттарны садыглаар магазиннерни, кафелерни, бажың кухняларын болгаш чоннуң амыдырал-хандырылгазының өске-даа бүдүрүлгелерин бирги каъттарга таарыштыр тургузар, чуртталганың улуг панель бажыңнарының чаңгыс аай төлевилелдерин 1960—1961 чылдарда ажылдап кылыр болгаш бадылаар.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктааткаңы болза:

Чуртталга бажыңнарының бирги каъттарынга болгаш тускай турар бажыңнарга тургускулаар садыг черлериниң болгаш нийтиниң чемненилге черлериниң тудуг, эптелге ажылдарын кылып күүседирин ук районда чуртталга бажыңнарының тудугларын боттандырып турар тудуг организацияларынга дааскан турар ужурлуг;

чурттал̈га бажыңнарының бирги каъттарынга магазиннер ажыдарын ол бажыңнарже чурттакчыларны көжүрүп кирери-биле хары угда, а тускай туттунуп турар бажыңнарга болза оларның чоок кавызында бажыңнарга чурттакчыларны кирери-биле кады бир угда чорудар ужурлуг;

чуртталга шөлүн ажыглалга кирериниң планын күүсеткени болгаш ажыр күүсеткени дээш тудуг, эптелге организацияларынга шаңнал тыпсыр ажылды чуртталга бажыңнарының бирги каъттарынга магазиннерниң болгаш нийтиниң чемненилге черлериниң тудуушкуну доозулган, база тускай тудуп турар садыг бажыңнарынга болза садыгларны болгаш нийтиниң чемненилге черлерин ажыглалга кирериниң планы күүсеттинген таварылгада чорудар ужурлуг.

Эвилелдешкен база автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының край, область болгаш хоорай Советтериниң күүскомнарынга дараазында чүүлдерни дааскан:

Павильоннарның, ларёктарның, палаткаларның, кафелерниң, закусочная болгаш бажыңнар лавкаларының, кухняларның четкизин калбаа-биле хөгжүдерин, ол черлерни чонну хандырарынга улам таарымчалыг, даштыкы хевири чараш кылдыр планнаарын хандырар, а ол ышкаш хоорайларның кудумчуларынга, парктарынга болгаш ажылчы чоннарның дыштанылгазының өске-даа черлеринге сөөртүп чоруур садыгларны хөгжүдерин хандырар;

чогуур сорулгазындан өскээр ажыглаттынып турар садыг бажыңнарын 1960 чылда хостаткылааш, магазиннерни, столоваяларны тургузар кылдыр оларны садыг организацияларынга шилчидер, садыг бажыңнарын өске сорулгаларга ажыглаар чорукту моон соңгаар болдурбас;

демир орук шугумнарының, хоорайларның транспорт оруктарының чанында районнарга складтар, холодильниктер, ногаа-картофель шыгжаар черлер тудар чер участоктарын тускайлап бээр.

Эвилелдешкен республикаларга 1961 — 1965 чылдарда үрмектеп садар садыг черлерин болгаш нийтиниң чемненилге черлерин, холодильниктерни, складтарны, ногаа-картофель шыгжаар черлерни болгаш өскелерни-даа тударынга капитал салыышкыннарын күрүнениң планы ёзугаар 17345 млн. рубль, оон иштинде 1961 чылда 2065 млн. рубль түңге хүлээп алдынганын доктаалда бадылаан.

Кара болгаш өңнүг металлургия, ыяш, нефть, газ, хөмүр даш болгаш торф үлетпүрүнүң ажылчын хандырылга килдистериниң садыг черлериниң тудугларын улус ажыл-агыйының чогуур адырларынга тускайлаттынган капитал салыышкыннарының күсели-биле улус ажыл-агый чөвүлелдериниң чорудары доктааттынган. Боттарының эргезинде садыг черлерлиг ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары ол черлерниң тудугларын министерстволарга болгаш ведомстволарга тускайлап берген капитал салыышкыннарының күсели-биле чорудар.

Эвилелдешкен республикаларның болгаш ССРЭ-ниң министерстволарының база ведомстволарының чуртталга тудугларынга тускайлаттынган капитал салыышкыннарындан 1961 чылда 4 хууну, база 1962 чылдан эгелээш, 5 хууну чуртталга бажыңнарының бирги каъттарынга-даа, тускай туткан улуг бажыңнарга-даа тургускулаар үрмектеп садар садыг черлериниң болгаш нийтиниң чемненилге черлериниң тудугларынга чарыгдаарын оларга дааскан.

СЭКП ТК болгаш ССРЭ--ниң Министрлер Чөвүлели 1961—1965 чылдарда хереглел кооперациязының акша-хөреңгизиниң күсели-биле кооператив организацияларының магазиннерин, нийтиниң чемненилге черлерин болгаш складтарын 12,7 миллиард рубль хемчээлдиг түңге тудар дугайында Центросоюзтуң баштаар чериниң саналын хүлээп алган.

Садыг черлерин болгаш нийтиниң чемненилге черлерин, складтарны, холодильниктерни болгаш садыг-белеткелдиң база бүдүрүлгениң өске-даа черлерин тударынга тудуг материалдарын база дерилгелерин 1961 чылдан эгелээш, кооператив организацияларынга тускайлап берип турарын ССРЭ-ниң Күрпланынга болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, ажылчы чоннар депутаттарының край, область болгаш хоорай Советтериниң күүскомнары болза чагыг күүседир тудуг организациялары садыг черлериниң тудугларын чорудар кылдыр, а ол ышкаш ук тудугларга эргежок чугула материалдар-биле, механизмнер-биле дерилгелер-биле хандырар хемчеглерни ап база садыг черлерин доктааттынган хуусаазында ажыглалга кирери-биле ук тудугларның чорудулгазын хүн бүрү контрольдаар хүлээлгелиг.

Садыгның культуразын бедидип, бараанарны шилип, садып алыр кылдыр садып алыкчыларга эптиг байдалды тургузар сорулга-биле 1961—1963 чылдарда аъш-чем эвес бараанар садыглаар тускайжыттынган магазиннерниң база бот-хандырылга магазиннериниң санын көвүдедир талазы-биле эвилелдешкен республикаларга онаалдалар хүлээп алдынганы доктаалда бадылаттынган.

Хоорайларга, ажылчын суурларга аъш-чем бараанарын садыглаарының талазы-биле тускайжыттынган садыг четкизин улам ыңай хөгжүдерин, улуг-улуг хоорайларга үлетпүр бараанарының чамдык хевирлериниң садыглаарының талазы-биле тускайжыттынган магазиннерни организастаарын, а ол ышкаш хлеб, ногаа, чимис, пөс-таавы, хептер, идиктер, сава аймааның, культура-амыдыралдың болгаш өске-даа чүүлдүң бараанарын садыглаар талазы-биле тускайжыттынган садыг черлериниң ажыл-чорудулгазын калбартырын болгаш экижидерин хандырарын ажылчы чоннар депутаттарының край, область болгаш хоорай Советтериниң күүскомнарынга дааскан.

Чаа ажыттынар бүгү садыг черлериниң бо үеги, камналгалыг болгаш эптиг дерилгелер-биле хандырары, ол черлерге бараанарны садыглаарын болгаш садып алыкчыларның хандырылгазын чорударда дешпилгелиг аргаларны (бот-хандырылганы чорударын, бараанарны көскү кылдыр делгеп салырын, оларның хевирлерин барымдаалап садыглаарын, чагыгларны баш бурунгаар хүлээп алырын, бажыңнарга бараанарны чедирип бээрин) хереглээри доктааттынган.

Чоннуң кандыг бараанар хереглеп турарын эки билип алыр сорулга-биле улуг-улуг хоорайларга улус ажыл-агый чөвүлелдериниң азы түс-түс үлетпүр бүдүрүлгелериниң кылып үндүрүп турар бараанарын садыглаар талазы-биле магазиннерни садыг организациялары ажыткылаар дугайында айтырыгны көрүп, шиитпирлээрин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

Чонну хандырарын экижидер, садыгның чаа хевирлерин калбаа-биле делгередиринче хемчег алырын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан, ону чорударда мындыг чүүлдерни барымдаалаар:

пөс-таавы магазиннеринге хевирлер барымдаалап садыглаарын, садып алыкчыларның күзээнин ёзугаар пөстерни бышкаш садарын болгаш ол-ла магазиннерге ателье мастерлери даараглыг кылыгларының чагыгларын хүлээп алырын организастаар;

даараглыг кылыглар магазиннеринге хевирлер барымдаалап садыглаарын, даараглыг кылыгларны садып алыкчының мага-бодунга таарыштырарын, хептерни илир-биле базарын, садып алыкчыларның чагааны ёзугаар костюмнерни, пальтоларны, платьелерни болгаш өске-даа даараглыг кылыгларны белеткээр ательелерге, дааранылга фабрикаларынга даараглыг кылыглар магазиннерин быжыглаарын организастаар;

хептерниң бүгү хевирлерин садыглаарын организастаары-биле эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга болгаш улуг-улуг үлетпүр төптеринге хептер бажыңнарын 1961—1962 чылдарда ажыдар, а ол ышкаш чаа майык-хевир ёзугаар белеткээн хептерни садыглаар магазиннерни ажыдар;

культура-амыдыралдың болгаш ажыл-агыйның бараанарын, иштики хептерни, галантереяны, школа-бижик херекселдерин садыглаар магазиннерге бараанарны ажыы-биле делгеп салыр, садыгжылар акшаны прилавкаларда касса дамчыштыр алырын калбаа-биле практикалаар;

бир дөмей өртектиг (стандарттыг) бараанар садыглаар магазиннерни организастаар; бараанарны садып алыкчыларның чагыглары ёзугаар садыглаарын, бажыңнарга чедирип садарын, а ол ышкаш магазиннерге садып алдынган бараанарны бажыңнарга чедирерин улуу-биле калбартыр;

кондитер кылыглар, хлеб-булка, сүт болгаш өске-даа аъш-чем магазиннеринге изиг суксун (кофе, шай, сүт), булка болгаш кондитер кылыглар садар улуг эвес кафе-булуңнарны калбаа-биле организастаар;

магазиннерниң даштыкы болгаш иштики көргүзүглерин хевирлеп шимээринче онза кичээнгейни салбышаан, садыгның чарлалын бүгү черлерге экижидер.

Садыг черлерин болгаш нийтиниң чемненилге черлерин тударда чаңгыс бажыңга элээн хөй черлерни (магазинни, столоваяны, чоннуң амыдырал хандырылга мастерскаязын) кады тургузарының принцивин боттандырарын Центросоюзка болгаш республикаларның хереглекчилер эвилелдеринге сүмелээн.

Аъш-чем болгаш үлетпүр бараанарының тускай аймаан садыглаарынга түс-түс салбырларлыг универсалдыг чаа магазиннерни тудар, а ол ышкаш хоорайларда болгаш районнар төптеринде ажылдап турар садыг бүдүрүлгелериниң специализастаарын чорудар;

нарын ассортиментилиг бараанарны районнарның болгаш көдээниң улуг-улуг универмагтарынга база тускайжыткан магазиннерге колдадыр садыглаар;

бараанарны боттары ап алыр принципти ёзугаар пөс-таавыны, хептерни, идиктерни болгаш өске-даа бараанарны садыглаарын, оларның хевирлерин чадып көргүзүп садыглаар чорукту хөгжүдер болгаш сайзыраңгайжыдар;

нарын ассортиментилиг бараанарны (хептерни, идиктерни, трикотажты болгаш өске-даа бараанарны) садыглаар талазы-биле магазиннер чок чурттакчылыг улуг эвес пунктуларга ол бараанарны автолавкаларны дамчыштыр, а ол ышкаш садып алыкчылардан чагыгларны хүлээп алыр чурумну ёзугаар садыглаар практиканы калбартыр;

үр үеде ажыглаттынар бараанарны хереглел кооперациязының хуучу кежигүннеринге—ажылчыннарга, албан-хаакчыларга болгаш колхозчуларга чээлилиг кылдыр хереглел кооперациязының организациялары садыглаары көрдүнген.

Садыгның болгаш нийтиниң чемненилге черлеринге хереглээр 8430 миллион рубльдиң технологтуг дерилгелерин болгаш оларның артык кезектерин 1961—1965 чылдарда белеткеп хандырарын, а ол ышкаш садыгның база нийтиниң чемненилге черлеринге хереглээр дерилгелерниң болгаш приборларның чаа хевирлеринге техниктиг документацияны ажылдап кылырын, ол дерилгелерниң база приборларның хевирлерин белеткээрин, оларны хөй кылдыр бүдүрерин организастаарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң автоматчыдылга болгаш машина тудуунуң талазы-биле Күрүне комитединге дааскан.

Садыгны болгаш нийтиниң чемненилгезин организастаарынга хереглээр автоматтарның болгаш дерилгелерниң талазы-биле инженер-механиктерниң 1961 — 1962 өөредилге чылындан эгелээш белеткээрин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң Күрпланы-биле дугуржуп тургаш, организастаар хүлээлгелиг.

Бүдүрүп үндүрүп турар бараанарның ассортиментизи чоннуң хереглелинге дүүшкен турзун дээш чоннуң хереглел бараанарын бүдүрериниң планнарын күрүне садыының болгаш хереглел кооперациязының организацияларының чагыгларынга база бараанарны бүдүрүп бээр талазы-биле үлетпүрнүң болгаш оларның аразынга чардынган керээлерге үндезилээш үлетпүр бүдүрүлге черлеринге бадылаан турарын СЭКП ТК-зы болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели доктааткан.

Республиканың, крайның, областың, хоорайның чонунуң бараанарга хереглелдерин хандырар хемчээлди, а ол ышкаш бараанарны чурттуң өске районнарынче сөөртүп чорударын болгаш бүгү-эвилелдиң хереглелдерин хандырарынга бараанарны чорудуп бээрин барымдаалап тургаш, чагыгны садыг организациялары ам кылыр ужурлуг.

Садыг организацияларының чагыгларын хандырарын барымдаалавышаан, бараанарны хөй ассортиментилиг кылдыр бүдүрериниң планнарын үлетпүр бүдүрүлгелерге бадылап берип турарын улус ажыл-агый чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының край, область болгаш хоорай Советтериниң күүскомнарынга дааскан.

Чоннуң хереглел бараанарын бүдүрериниң нийти хемчээлдерин планнарга айтырда, бараанарның чамдык хевирлериниң ховар чоруун узуткаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни айытпышаан, эң чугула бараанарны бөлүк ассортиментилиг бүдүрер талазы-биле даалгаларны, а ол ышкаш чаа бараанарны чогаадып шиңгээдир база бүдүрүп үндүрер талазы-биле даалгаларны 1961 чылдан эгелээш эвилелдешкен республикаларга ССРЭ-ниң Күрпланы тодаргайлап бээр хүлээлгелиг.

Ассортиментизиниң, шынарының болгаш даштыкы хевириниң талазы-биле бүдүрүп белеткээни садыг организацияларындан үлетпүрнүң хүлээп алган чагыгларынга дүүшпес болган бараанарны үлетпүр бүдүрүлге черлеринден садыг организацияларының хүлээп алырын хоругдаан. Чоннуң хереглел бараанарын бүдүрерин эвилелдешкен республикаларның садыг министерстволары-биле болгаш чер-черниң садыг эргелелдериниң органнары-биле дугуржулга чокка соксадыр чорукту улус ажыл-агый чөвүлелдеринге болгаш үлетпүр бүдүрүлге черлеринге хоругдаан.

Чоннуң хереглелиниң өскерлиишкиннерин барымдаалап тургаш, бараанарның ассортиментизин калбартыр, шынарын экижидер, а ол ышкаш тургузуу, майыы, өңү болгаш даштыкы хевир-байдалы улам сайзыраңгайжаан болгаш чоннуң өзүп турар хереглелдерин хандырарынга дүгжүр чаа хереглел бараанарын бүдүрүлгеге нептередир талазы-биле хемчеглерни боттандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

Хереглээри эвээжээн түңнелинде садыг организациялары сайгарып шыдавас апарган бараанар садыг четкизинге мөөңнелип чыдып берген таварылгада, ол бараанарны чоннуң хереглээн чаа бараанары-биле солуурун эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери хандырар ужурлуг.

Мөөңү-биле садыглаарын экижидер болгаш чоннуң негелделерин хандырып турар бараанарны бүдүрер талазы-биле үлетпүрнүң ажылын экижидеринге ооң салдарын күштелдирер сорулгаларга дараазында чүүлдерни барымдаалавышаан, мөөңү-биле садыглаар организацияларның ажыл-чорудулгазын экижидер дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан:

мөөң бараанар баазаларынга калбак ассортиментилиг бараанарны тургузарын болгаш оларны үрмектеп садыглаар организацияларның эң дээре шилип алырын хандырар, а ол ышкаш үлетпүрнүң ажылынга идепкейлиг салдарны улам чедирер арганы бээр мөөңү-биле садар күрүне садыын улам ыңай специализастаарын;

үрмектеп садыглаар садыг бүдүрүлгелеринге болгаш организацияларынга олардан келген чагыгларга үндезилээш, бараанарны төпчүдүп база эргиидир чедирерин мөөң бараанар баазалары хандырган турзун дээш хөй ассортиментилиг, ылаңгыя нарын ассортиментилиг бараанарның (хептер, пөс-таавы, идиктер, трикотаж, галантерея болгаш оон-даа өске) курлавырларын мөөң бараанар баазаларынга тургузарын;

үлетпүр бүдүрүлгелерден бараанарны садыг организацияларынга болгаш үрмектеп садыглаар садыгның бүдүрүлгелеринге дорт чедирерин калбартырынга аргаларны улам хөй ажыглаарын:

хоорайның, областың, крайның, а ол ышкаш областары чок республиканың хемчээлинге дорт чардынып турар керээлерге үндезилээш күрүне болгаш кооператив садыының организацияларының үлетпүр бүдүрүлгелер-биле дорт харылзааларын калбартырын;

чыл эгезинге чедир бүдүрүлгелерниң көргүзүп турары бараанар хевирлериниң аайы-биле чардынган керээлерге үндезилээш, үлетпүр бүдүрүлгелерде үрмектеп садыглаар организацияларны кириштирип, чагыглар ёзугаар мөөңү-биле садар чурум-биле ол бараанарны үрмектеп садыглаар садыг четкизинге чедирбишаан, бараанарны мөөңү-биле садыг организацияларының садып алыр системазын хөгжүдерин;

үлетпүр бүдүрүлге черлерин база мөөңү-биле болгаш үрмектеп садыглаар садыг организацияларын кириштирип тургаш, областар болгаш районнар аразының мөөң бараанар садыглаар ярмаркаларын чорударын;

складтар тудуун дүргедедип, хол-биле кылыр ажылдарны кызырар арганы бээр механизмнер болгаш дерилгелер-биле оларны хандырып тургаш, мөөңү-биле садар садыгның материал-техниктиг баазазын быжыглаарын;

эргежок чугула ассортиментилиг бараанарны өске республикаларже чорударын болгаш бараанарның боттуг чедирилгезин шилип алырын хандырар сорулга-биле республикалар аразының болгаш бүгү-эвилел хереглелдеринге план ёзугаар бээр

(Төнчүзү 2-ги арында).

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Садыгны улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглерниң дугайында

(Төнчүзү. Эгези. 1-ги арында).

барааннарның берикчилерин ССРЭ-ниң Күрпланының чанында эвилелдиң кол садыг эргелели-биле дугуржуп турган, эвилелдешкен республикаларның садыг министерстволары тодаргайлаар кылдыр доктааткан.

Чоннуң хереглел барааннарын мөөнү-биле садыглаар талазы-биле республикалар аразының ярмаркаларын эвилелдешкен республикаларның садыг министерстволары-биле. Төп потребсоюз болгаш улус ажыл-агыйының чөвүлелдери-биле демнежип турган, организастаарын база чорударын ССРЭ-ниң Күрпланының чанында эвилелдиң кол садыг эргелелинге хүлээткен.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дааскаңы болза:

Чоннуң хереглел барааннарын даштыкыдан садып алырда, ол барааннарның ассортиментизин, а хеп дааарар дааранылга кылыгларын, хептерниң — хевирин, өңүн, а ол ышкаш хеп кылыр пөстерниң аймаан даштыкы садыг министерствозу ССРЭ-ниң Күрпланының чанында эвилелдиң кол садыг эргелели-биле сүмележир;

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында стандарттар, хемчээлдер болгаш хемчээр приборлар комитеди болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери чоннуң хереглел барааннарының стандарттарын болгаш байдалдарын бадылаарда, үлетпүрнүң бүдүрүп үндүрүп турар барааннарының шынарынга негелдени бедидер, а ол ышкаш ол барааннарның стандаттарын база техниктиг байдалдарын үлетпүр бүдүрүлгелерниң сагып турарының үргүлчү контролюн тургузар;

Орук харылзаа министерствозу эргежок чугула ассортиментилиг барааннарны чедирер районнарның көвүдээнин барымдаалааш, чүьктерни чорударының схемазын ССРЭ-ниң Күрпланы-биле дугурушканың ёзугаар эде көрбүшаан, садыг организацияларынга барааннарны үзүктелиишкин чок сөөртүп чедирерин хандырар; демир-орук-сугнун холушкак харылзаазы-биле Ыраккы Соңгу чүктүң районнарынга чоннуң хереглел барааннарын (дүрген үрелиичел чүьктерден өскезин) чедиреринге контейнерлерни бээрин хандырар; ССРЭ-ниң Күрпланы-биле дугуржуп турган, демир орук станцияларынга четчир санныг контейнер пунктуларын 1960—1962 чылдарда немей дерир; чоннуң хереглел барааннарын демир оруктар дамчыштыр сөөртүп дажыглаары-биле холбашкан чүдүрер, дүжүрер бүгү ажылдарны Орук харылзаа министерствозунуң күштери болгаш херекселдери-биле чорудар.

Сөөртүп дажыглаар барааннарның шынарын болгаш даштыкы хевирин камгалаар, садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлеринге барааннарны чедирерин дүргедедир, а ол ышкаш барааннарны чүдүрер, дүжүрер ажылдарда ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер сорулга-биле ниитиниң ажыглалының автоажыл-агый системазынга барааннарны садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелеринге чедирерин хандырар тускай дерээн автомобильдерлиг тус-тус автобазаларны, гараждарны болгаш автоколонналарны тургузарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

Садыг организацияларынга сезонда мөөңнээр барааннарның хемчээлинге өйлештир чээлини, а чамдык садыг организацияларынга кызыгаарлаашкын чокка чээлини берип турарын ССРЭ-ниң Күрбанкызынга дааскан.

Эргижиреп, шынарын арай чидире берген барааннар садыг четкизинге мөөңнеттинип чыглы бээрин болдурбас болгаш оларны сезоннуң төнчүзүнге чедир саарылдырар дээш ук барааннарны садыг организациялары кезектеп садыглаарын үргүлчү чорудар хүлээлгелиг.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, Министрлер Чөвүлелдеринге, СЭКП крайкомнарынга, обкомнарынга, хоорkомнарынга болгаш райкомнарынга, ажылчы чоннар депутаттарының край, область, хоорай болгаш район Советтериниң күүскомнарынга СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дааскаңы:

Материалдыг харысалга-биле холбашкан албан дужаалдарга ажылдакчылар шилип алырынче болгаш садыгның база ниитиниң чемненилге черлериниң удуртукчуларын шилииринче онза кичээнгей салбышаан, садыг ажылдакчыларының шилилгезиниң болгаш белеткелиниң херээн экижидер хемчеглерни алыр;

садыг черлерин болгаш ниитиниң чемненилге черлерин садыгжыларбиле, поварлар-биле база өске-даа ажылдакчылар-биле долдур четчелээрин хандырар;

садыг ажылдакчыларының культура-техниктиг деңнелин бедидеринче, чонну эки болгаш дүрген хандырары дээш бедик харысалгалыг болур чоруктуң угаан-ободалынга оларны кижизидеринче кичээнгей салбышаан, садыг ажылдакчыларының аразынга политик-массалыг ажылды күштелдирип, садыгның бедик культуразы дээш социалистиг чарышты калбартып, садыгның болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларының мурнакчы дуржулгазын калбаа-биле нептередирин организастап, ол сорулгага парлалганы, радиону болгаш телевиденини калбаа-биле ажыглаар.

Садыгның бедик культуразы болгаш магазиннерниң, лавкаларның, столоваяларның ажылында четпестерни дазылындан узуткаары дээш демиселди күштелдиреринче хөй-ниитиниң контроль комиссияларының, фабрика-завод комитеттериниң контролерларының, ажылчы чоннарның депутаттар Советтериниң садыг болгаш ниитиниң чемненилге талазы-биле доктаамал комиссияларының, лаңгы болгаш столовая комиссияларының кичээнгейин угландырбышаан, садыг черлериниң ажылын хүн бүрү контрольдаарын боттандырарынга ажылчыннарны, албан-хаакчыларны, колхозчуларны болгаш бажың ээзи херээженнерни калбаа-биле киириштирерин хандырар.

Он чыл школазын доосказн комсомолчуларны болгаш аныяктарны садыг организацияларынче ажылга чорудар дугайында айтырыгны эвилелдешкен республикаларның садыг министерстволары-биле болгаш республикаларның хереглекчилер эвилелдери-биле кады көөрүн, ол аныяктарга садыг мергежилин дүрген шиңгээдип алырынга бүгү хемчег-биле дузалаарын ВЛКСМ ТК-га болгаш эвилелдешкен республикаларның комсомол ТК-ларынга хүлээткен.

Совет садыгны дүрген көдүрери болгаш улустуң хереглел барааннарынга хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының өзүп турар негелделерин долузу-биле хандырары болза партия, совет, профэвилел, комсомол органнарының сонгаарладып болбас сорулгалары болур деп СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели санап турар болгаш садыг организацияларынче хүн бүрү кичээнгей салыры база оларның ажылынга практиктиг дузаламчыны үргүлчү көргүзери негеттинип турар.

Чонну хандырарының культуразын бүгү хемчег-биле бедидеринче, ажылчы чоннарның хереглелдерин хандырар дугайында улуг кичээнгей алырынче, мурнакчы дуржулганы солчурунче, садыгның деңшилгелиг болгаш улам камналгалыг хевирлерин калбаа-биле шиңгээдип нептередиринче, совет улустуң өзүп турар негелделеринге дүгжүп турар эки шынарлыг барааннарны бүдүрүлгелеринден кылып үндүрер чорукту чедип алыры-биле, оларга улуг негелделерни салырынче садыгның болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң бүгү ажылдакчыларын СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели кыйгырып турар.

ТЫВАГА КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫ ЧОРУДАРЫНЫҢ СИСТЕМАЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

(Областың көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниң чөвүлел хуралы)

СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң чыылдырганы областың көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниң чөвүлел хуралы август 8-те Кызыл хоорайга болуп эрткен.

Ук хуралды СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **С. Тока** ажыткан. «Тывага көдээ ажыл-агыйны чорударының системазының дугайында» илеткелди областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш **В. Соколов** кылган.

Июль 14-тен 18-ке чедир Москвага болуп эрткен көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының шиитпирлээн айтырыгларынга холбаштыр Тывага көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң эртемге үндезилээн системазын чугаалажыры-биле бо хуралды чыылдырган деп эш Соколов илеткелиниң эгезинге демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың хүн бүрүде дузаламчызының ачызы-биле база областың ажылчы чонунуң эрес-шудургу күш-ажылыбиле Тываның көдээ ажыл-агыйы улуг механизастаттынган социалистиг ажыл-агый апарган. 1953 чылда тарылга шөлү 83 муң гектар турган болза 1960 чылда 274 муң гектар болган. Тываның көдээ ажыл-агыйының кол адыры мал ажылы болуп, ниити продукцияга оон үлүгдензизи 55 хуу, а барааннын продукцияга — барык 70 хуу болуп турар.

Областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чеди чылдың планын хуусаа бетинде күүседири дээш бүгү улустуң демиселинге киргбишаан, 1960 чылда тарылга шөлүн 57,5 муң гектарга көвүдеткен, чылдың бирги чартыында күрүнеге эьт садар хүлээлгезин 102,8 хуу, дүкту 100,2 хуу күүсеткен.

СЭКП-ниң XX съездизи чаа байдалдарда көдээ ажыл-агыйны чорударының сорулгаларын тодаратпышаан, көдээ ажыл-агыйны шын чорударының айтырыгларын ажылдап кылырынче онза кичээнгейни салырын негээн. Тускай эртемниглерниң, эртем албан черлериниң болгаш көдээ ажыл-агыйының хөй санныг практиктериниң киржилгези-биле бистиң областа көдээ ажыл-агыйны районнарга, специализастаар талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган, а ол ышкаш район бүрүзүнүң экономиктиг болгаш бойдус байдалдарын өөренип тургаш, көдээ ажыл-агыйны чорударының эртемге үндезилээн системазын ажылдап кылырының оралдажыышкыны чоруттунган.

Областың девискээри янзы-бүрү угланыышкынныг мындыг 4 зонага үстүнген:

Төп зона—Улуг-Хем, Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнар. Бо зона тараа болгаш хөгжүлделиг мал ажылын чорудар.

Барыын талазы зона — Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Чаа-Хөл районнар. Бо зона дүкүүр-эьткир хой ажылын, эьткир мал ажылын чорудар болгаш боттарының хереглелинге тараа бүдүрер.

Мурнуу талазы зона — Өвүр, Тес-Хем, Эрзин районнар. Дүккүр-эьткир хой ажылының болгаш эьткир мал ажылының зоназы болур.

Соңгу-чөөн зона — Тожу, Тере-Хөл. Ол аңныыр тывыш болгаш иви ажылының зоназы.

Маңаа үндезилээш областың көдээ ажыл-агыйының специализастаашкынын улам ханы болгаш сайзырангайжыдып чорудар. Ажыл-агый бүрүзү кандыг хемчээлдерге, кандыг аргалар-биле чүнү бүдүрерин тодаргай өөренип көрген турар ужурлуг. Ындыг турбуже, чамдык адырларның хемчээлин болгаш орулгалыг болурун өөренип көрбейн баар тавартылгалар бисте хөй. Чижээ, Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» колхозу чүгле 35 хаванныг. Ол бодунуң чарылгазын безин дуглавайн турар. Ындыг орулга чок үүрмек фермалар областа хөй.

Куш фермазы 10 муңдан эвээш эвес дагаалыг болза ам орулгалыг болур турбуже, областа колхоз бүрүзүнге чүгле 1300 төрүүр дагаа онаажып турары четпес.

«Кызыл партизан», «Межегей» совхозтарны картофель, ногаалар болгаш сүт бүдүрер талазы-биле специализастаары чугула. Чамдык улуг колхозтарга болгаш совхозтарга специализастаан бригадаларны, фермаларны тургузары ажыктыг. Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу куш эьдин бүдүрер талазы-биле специализастаашкынны чорудуп турар.

Областың мал ажылында кол черни хой ажылы ээлеп турар болгаш ону хөгжүдери улуг ажыктыг. Чижээ, колхозтарга 1959 чылда 1 центнер хой эьдиниң бот-үнези ол хире инек эьдинден 2,6 катап, хаван эьдинден 4,5 катап чиик болган деп илеткелчи демдеглээш, Тывага хой ажылын кандыг угланыышкыннарга сайзырадырын, бо талазы-биле ап чорудар хемчеглерни тодаргай чугаалаан.

Тыва эьткир мал ажылын хөгжүдеринге улуг аргаларлыг. Ынчангаш мыйыстыг бода малды мындыг ийи угланыышкынга хөгжүдер: эьткир малдың баш санын 70 хуу, эьт-сүткүр малды — 30 хуу чедир көвүдедир. Бо дугайында одарладыр семиртилгени, немелде чемгерилгени болгаш уксаалар аразының эдериштирилгезин, инектерни тарып боозадыр ажылды организастаарынче, оызааларны чагыштырып доруктурар арганы ажыглаарынче улуг кичээнгейни салыр.

Малдың янзы-бүрү аарыглары-биле демиселди күштелдирерин, бо дугайында ветеринария ажылдакчыларының харысалгазын онза бедидерин илеткелчи демдеглээн. Инектерни баглавайн ажаары болгаш өске-даа мурнакчы аргаларны ажыл-агыйларга калбаа-биле нептередир.

Малдың баш санын улам ыңай өстүреринге, оон продуктулуун бедидеринге быжыг чем-суурну тургузары, одарларны ажыглаарын экижидеринин хемчеглерин ажылдап кылыры чугула.

1965 чылда тарылга шөлүн 431 муң гектар чедирер сорулга-биле ам үеде кагдынган суггаттыг черлерни катап ажыглаар, суггарылга черлериниң тудуун калбартыр, шын тарылга ээлчештирилгезин чорудар болгаш дүжүттү бедидериниң өске-даа агротехниктиг хемчеглерин боттандырар. Бо дугайында агрономнарның, чер тургузуунуң ажылдакчыларының хүлээлгези улуг болгаш харысалгалыг.

Ам үеде дүжүт ажаап алыышкынының харысалгалыг үези келген. Ол дээрге областың тараажыларының, хамыктың мурнунда тускай эртемниглерниң ажылының түңнели. Ындыг турбуже, чер-черде аңаа белеткел кончуг багай болуп турарын эш Соколов илеткелинге тодаргай чугаалаан.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемдени болгаш ажылдакчы бүрүзүнүң сорулгазы — көдээ ажыл-агыйны чорударының эртемге үндезилээн системазын ажылдап кылырынга эртемниң болгаш практиканың байыттынган дуржулгазын чогаадыкчы ёзу-биле ажыглаары болур. Ол дээрге организакчы ажылды бүгү хемчег-биле күштелдирерин, көдээ ажыл-агыйның бүгү тускай эртемниглериниң инициативчи болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын хөгжүдерин негеп турар. Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседири дээш демиселге тускай эртемниглер улуг организакчы ажылды чорудар хүлээлгелиг.

Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң саналдарындан

Бир дугаарында санал бээри-биле Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң агроному эш **Кононова** сөс алган. Тывага көдээ ажыл-агыйны чорударының ёзулуг системазын чугаалажыр дээш тускай эртемниглерниң хуралдап турарын онзалап демдеглевишаан, эш Кононова, Чөөн-Хемчик районнуң чамдык колхозтарында, ылаңгыя оон ажылдап турары «Большевик» колхозта чер ажылының тургузуун өскертириниң эргежок чугулазын чугаалаан.

«Большевик» колхозка чер ажылының шын системазын чорутпайн турарындан чыл бүрү куду дүжүт ап турар. Ол ышкаш өске-даа колхозтарда дүжүттүң доктаамал эвес болуп турары база оортан хамааржыр. Чайгы, күскү чер аңдарылгазын эвээш чоруткаш, чазын хөй черни удур аңдарып тарып турарындан дүжүттүң эвээш болуп турарының чижээн оратор чугаалаан. Чижээ, «Большевик» колхозта эрткен чайын аңдарып белеткээн черден ам суггарылга чок-даа болза 15 центнер чедир дүжүттү ап болур, а бо чазын аңдарып тараан чамдык черлерден үрезин шаа хире дүжүт алдынмас чыгам.

Суг ажыл-агый чериниң ажылдакчылары хурал-суглаа кылып, түңнел чок чугаалажыышкыннар-биле кызыгаарланып турда-ла «Большевик» колхозтуң муң ажыг гектар суггаттыг чери ажыглаттынмайн турар, харын ында 2 метр чедир үнген хендир чашпандан өске чүү-даа чок деп эш Кононова шүгүмчүлээн.

Хой мал колдаан мал ажылдыг Өвүр районга уксаажыдылга ажылының ужур-дузазын районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязының зоотехниги эш **Саая Эльбира** саналынга чугаалаан. Бөдүүн дүктүг хойларны нарын дүктүг уксаа-биле хайнактааш, ам ийиги салгалга чедиргеш, оон ыңай чүнү канчаарыл, азы уламчылаар бе, азы өскертир бе деп маргылдаалыг айтырыг тургустунуп турар. Бо чылдың май төнчүзүнде «Торгалыг» колхозка болуп эрткен экономиктиг конференцияга бо дугайында санал ийи янзы турган: чамдык эштер прекос кошкарлар-биле эдериштирер дээн, а өскелер ийиги салгалдың бодунга сайзырадыр дээн. Ам бодунга эдериштирери чугула деп санаар мен.

Мыйыстыг бода малдың уксаазын экижидеринче районда кичээнгей салдынмаан. Симментальдан аңгыда сөөлгү үеде Казахтың ак-баштыг болгаш өске-даа уксаалыг бүдүрүкчүлерни алган. Чаңгыс ааи эвес, ынчаар холуп туруп бээр болза хоржок. Чоокта чаа районга колхозтар аразының тарып боозадылга станциязын тургускан. Районнуң девискээриниң ужу-кыдыы ырак болганда ол станцияны тускай транспорт-биле хандырарын областың көдээ ажыл-агый эргелели шиитпирлезе чогуур деп эш Саая чугаалаан.

Индирде Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң зоотехниги эш **Бумба.** Колхозка тус чериниң карабаштыг ак хойларын алтай уксаалыг кошкарлар-биле каш чыл бурунгаар эдериштирип эгелээн. Ынчалза-даа хой ажылын сайзырадырда эки кажаа-хораа, одарлар болгаш мал чемнери херек. Бо талазы-биле четпестер хөй. Ылаңгыя шынарлыг, таарымчалыг кажаалар чогундан сакманнаар метод ёзулуг чоруттунмайн турар.

Суг ажыл-агыйының эргелели колхозтуң одарларынга кудуктар казып бээри-биле кереэ чарып, хөй акша-хөреңгини үндүрүп турза-даа, түңнел чок болуп турарын эш Бумба шүгүмчүлээн.

Областың колхозтарында болгаш совхозтарында дүктүң шынарын тодарадып турарында улуг четпестерни облпотребсоюзтуң белеткелдер эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы эш **Башанов** саналынга чугаалаан. Дүк ылгакчыларының семинарын чыл бүрү эрттирип турза-даа, колхозтардан, совхозтардан шуут кээп турар дүктүң шынарын тодаратканы эки эвес. Чижээ, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозундан маңаа келген дүктерниң шынарын катап тодарадырга баштайгы өртээнден 10 муң рубль кудулаан, ол ышкаш Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң чоруткан дүгүнүң өртээ 7 муң рубльге кудулаан.

Тес-Хем, Бай-Тайга болгаш өске-даа чамдык районнардан келген дүктерни катап сорттап турар. Бөдүүн дүктү чартык бөдүүн, а чартык нарын дүктү шуут нарын дүк кылдыр бедидир үнелеп каан болгулаар. Моон соңгаар дүктүң шынарын болгаш арыг дүктүң үнер хуузун тодарадыр лабораторияларны район бүрүзүнге тургузары чугула. Ынчаарда хойжулар безин боттарының хойларының дүгүнүң шынарын билип, ону сайзырадырының хемчеглерин алыр апаар.

«Межегей» совхозтуң агроному эш **Лысак** саналынга хөрзүн картазының чугула негеттинип турарын чугаалаан. Хөрзүннүң үнүш-дүжүттүүн тодараткан карта чокта ону шын ажыглаары берге. Ам үеде кайы черге кандыг культураны канчаар тарырын билбейн, таварышкан аайыбиле хамаан чок тарып турарындан дүжүт хирелиг болуп турар. Хөрзүннүң шынарын билбейн тургаш, чемишчидилгени шын чорудары берге. Кукуруза чамдык черде 2 метр, а өске черде чүгле 40—50 сантиметр үнүп турары таварылга эвес. Ол чорук хөрзүннүң шынарындан база улуг хамааржыр. Бистиң девискээривистиң хөрзүнүн шинчилээш, оон картазын кылып бээр дугайында бистиң дилээвисти чер тургузуунуң чери хандырып бербээн.

Совхозтуң суггарылга бугазының суун бо чылын бадырар дугайында хөй акша-хөреңги чарыгдап турза-даа, суг ажыл-агый чери ону күүседип бербээнин эш Лысак шүгүмчүлевишаан, дүжүттү бедидеринге чайгы, күскү чер аңдарылгазының, сорттуг үрезиннерниң, тарылганы шын чорударының ужур-дузазын чугаалаан.

Малдың баш санын бодунуң иштинден немеп өстүрериниң кол чүүлү оон чаш төлүн бүрүн камгалап алыы болурун областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң ветеринария килдизиниң начальниги эш **Дементьев** саналынга чугаалаан. Областың районнарында 100 баш хой бүрүзүнден 100-тен эвээш хураган, 100 инектен-не 50—60 бызаа алдынып турары кончуг эвээш болгаш мал өстүрериниң планын күүседирин ол хандырып шыдавас. Бо чорук зооветеринария ажылдакчыларының четпес ажылдап турары деп демдеглезе чогуур. Чаш мал баштайгы хонуктарда хөй өлүр болганда оларга таарымчалыг ажаалда, чемгерилгени тургузар херек. Боос малдарны сөөлгү айларында эки азыраар болза белен ара-салбас болгаш төлү шыырак болур.

Тарылга ээлчештирилгезин чорудары малды чем-биле хандырарынга дузалыг.

— Илеткелге бистиң адрезивиске болган шүгүмчүлелди хүлээп алдым. Ынчалза-даа областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң ажылдакчылары бистиң районга шоолуг барбаанындан четпестерни илеткелчи чедир чугаалавайн баарды — деп, Бай-Тайга районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязының кол зоотехниги эш **Гаража** саналынга чугаалады.

Хөй малдыг «Малчын» колхозта сиген кезилдези кончуг оожум чоруп, ам чүгле 54 тонна сиген, 13 тонна будук-бүрү белеткээнин болгаш районда мал чемнериниң белеткелиниң темпизи ниитизи-биле деңдии оожум болуп, хол кадыырлары-биле кезилде чүгле чаа эгелээнин, кукуруза тарылгаларын суггарбазындан үнүш эрткен чылгызындан безин дора болуп турарын, хой тарып боозадыр ажыл чамдык колхозтарда шуут үстүп турарын эш Гаража саналынга шүгүмчүлээн.

— СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумундан бээр чурттуң көдээ ажыл-агыйы кайгамчык бурунгаар хөгжүп, механизастаашкын өскен, колхозтар, совхозтар улгадып, организас-ажыл-агый талазы-биле быжыккан. Ам аңаа доктаавайн, улам ыңай бурунгаарлаар сорулга салдынган. СЭКП ТК-ның декабрь Пленуму (1959 ч.) чонну аъш-чем-биле, а үлетпүрнү чиг-эт-биле бурун хандырган турар көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң ындыг бедик деңнелин чедип алырын айыткан — деп, СЭКП обкомунуң секретары эш **Попов** чугаалаан.

Областа көдээ ажыл-агыйны чорудуп турарының системазында улуг четпестер бар. Ылаңгыя тарылга ээлчештирилгезин чорутпайн, хөрзүннү ажылдап кылырда, үрезинни чажарда агротехниктиг негелделерни сагывайн турар. Оон уламындан тарылга шөлдеринде культурлуг үнүштерге бодаарга, бок-үнүштер шапкын өзүп, чамдык черлерни шуут дуй алып турар. Мында хөй агрономнар, эртемденнер оон-биле канчап шыдажып турары билдинмес «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң даргазы эш Гудков боду агроном кижи хирезинде-ле бок-үнүштерни узуткавайн турар. Сүт-Хөл районда суг четчир хиреде-ле чыл бүрү куду дүжүттү ап турары чер ажылының культуразын бедитпейн, бок-үнүштерни узуткавайн турарында.

Оон ыңай эш Попов саналынга кукуруза тарылгазынче онза кичээнгей салдынмайн турарын, мал ажылында четпестерни болгаш мал чемнериниң белеткелиниң кончуг оожум чоруп турарын чугаалаан.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң организакчы ролюн эш Попов онзалап чугаалаан. Олар чүгле боттарының эртеминиң аайыбиле кызыгаарланмайн, көдээ ажыл-агыйны башкарып чорударынга организакчылар болур ужурлуг. 3—4 тускай эртемниглерлиг тургаш-ла чамдык колхозтарның ажылы сетивейн турар. Техниканы ажыл-агыйжы эвес кадагалап, хир-чам, саван, бок дуй алы берген турда-ла агрономнар оон чаны-биле канчап көрүп эртип турарыл? Ам дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң четпес чорүп турары агрономнарга дорт хамааржыр.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң эртемге үндезилээн системазын ажылдап кылырының чугулазын барымдаалааш, СЭКП ТК тускай эртемниглерниң хуралын чыылдырган. Көдээ ажыл-агыйны чорударының ындыг системазын чүгле облаcка эвес, харын колхоз, совхоз бүрүзүнге оларның ажыл-агыйының адырларының байдалдарынга таарыштыр база чеди чыл планының сорулгаларын барымдаалап ажылдап кылыры чугула дээрзин көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының директору эш **Сонам** саналынга чугаалаан.

Чөвүлел хуралга оон ыңай көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының ажылдакчызы эш **Монастырский**, областың план комиссиязының экономизи эш **Солдатов**, «Кызыл партизан» совхозтуң агроному эш **Дорохов**, Бии-Хем районда сортучасттоктуң эргелекчизи эш **Михин**, Улуг-Хем районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязының кол агроному эш **Сапелкин**, Тожу районнуң кол мал эмчизи эш **Галкин** олар база санал бергеннер.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери көдээниң бүгү ажыл-ишчилеринге кыйгырыгны хүлээп алган.

Чурукта: областың көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниң чөвүлел хуралының бөлүк киржикчилери.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Олар мурнуку одуругда

ШАГААН-АРЫГ. Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозунуң ажыл-ишчилери мал чемнериниң белеткелин массалыы-биле чорудуп турар. Комплексилиг ийи бригадаларда 58 кижи, тракторнуң 2, аъттың 4 машиналары, 18 хол кадыырлары ажылдап турар. Тракторнуң болгаш аъттың бөлдүрер дырбааштары база бар. Августуң бежке чедир олар 358 тонна сигенни сарааттаан, 182 тонна силосту салган.

Сиген шөлүнде чарыштың мурнакчылары илереп турар. Эш Тадар-оолдуң удуртканы звенода сарааттакчылар Биче-Бут, Данал-оол, Дас, бөлдүрүкчү Сендажы, аът машиназы-биле сиген кестирип турар Оолак олар эрткен хүннерде онза шалыпчы ажылдааннар.

Бо хүннерде Ленин аттыг колхоз мал чеми белеткээр талазы-биле районнуң өске колхозтарын мурнап чоруп турар, а ийиги черинде «Улуг-Хая» колхоз.

СОВХОЗКА ШЕФ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ

Даг экспедиция эргелелиниң болгаш ооң салбырларының коллективтери амгы «Тиилелге» совхозка шеф дузаламчызын 1953 чылдан бээр көргүзүп, хову ажылдарының изиг түлүк үелеринде боттарының улуг дузазын чедирип турар. Бо чылдың чазынында ол эргелелдиң коллективинден 30 кижи анаа доктаамал ажылдаан. Ховуларже үрезин сөөртүр кылдыр автобазаның 5 машиналарын чорудуп берген турган.

Совхозтуң техниказын септээринге экспедицияның автобазазының коллективи дузалап турар. Чүгле бо чылын безин «ГАЗ-51» маркалыг ийи машинаны, «ЗИЛ-120» маркалыг бир автобусту септеп, 2 кузовканы чаартыр кылып берген. Хову турлагларга механизаторларның чурттаар бажыңнары болур, сөөртүп чоруур 3 вагончуктарны июнь айда-ла кылгаш чоруткан.

Амгы үеде экспедицияның коллективи бир угда 8 кижи чунар, сөөртүп чоруур ийи душ установкалар кылырын доозуп турар.

— Бо установкаларның дугайында медээни механизаторларывыс шагда-ла дыңнаан. Күскү дүжүт ажаап алыышкынының үезинде ажылдап турган-на черлеринге чунуп алыр аргалыг болганынга олар улуу-биле өөрүп турарлар—деп, совхозтуң ажыл-агый эргелекчизи, коммунист эш Седен-оол ажылчыннарга чугаалап турган.

Совхозтуң ажылчын, албан-хаакчыларының чуртталга-амыдыралының байдалын улам ыңай экижидеринче угланган дирекцияның хемчеглерин боттандырарынга коллектив база дузалап келген. Амгы үеде совхозтуң тудугларынга чоон чудуктар сөөртүр кылдыр тускай таарыштырган ийи автомашинаны эргелел чери чорудуп берген. Совхоз төвүнде чаа туттунуп турар бажыңнарга хереглээр 50 санныг соңга рамаларын база кылып берген.

Ниитиниң малынга быжыг чемсуурну белеткээр ажылга коллективтиң дузазы улуг. Совхозтуң сигенчилеринге чурттаар улуг майгынны база берген. Эш Золотухин бригадирлээн 6 кижи составтыг тускай бригада сараат тургузар ажылды июль 19-тан бээр хайнышкынныг чорудуп турар. Бригаданың кежигүннери ажыл нормазын хүн бүрүде 150 хуудан өрү күүседип келгеннер.

Экспедиция эргелелиниң удуртукчулары А. Богомол, В. Воробьев олар совхозка шеф дузаламчызын улам-на күштелдирер хемчеглерни ап турар. Ылаңгыя чаа дүжүттүң шаңнарын аштаарынга хереглээр күчүлүг грейдер машина ам бүрүн белеткеттинген. Ажаап алыышкынга киржир кижи күжүн болгаш транспортту баш удур планнаар ажыл коллективте чоруп турар.

В. АРАКЧАА.

Паспорт чурумун сагыыр

Кажан кала-даа чораащ, кандыг-бир хоорайже көжүп-даа келгенде, бир черден өске черже ажылдап чоруй барганда, өг-бүле боол бадылажып-даа турган, азы почта дамчыштыр янзы-бүрү шилчилгелерни-даа алырда, черле оон-даа өске хөй-хөй таварылгаларда чүнүң-даа мурнунда паспорт хереглеттинер, а эргежок чугула таварылга болганда көргүзер-даа апаар. Бо чугула документ чүгле тус-тус хамаатыларга херек эвес. Чаңгыс аай паспорт системазы болза чоннуң шимчээшкининиң учёдун чорудар арганы берип турар, а ол чорук улус ажыл-агыйын планнаарынга чугула херектиг. Паспорттар дугайында дүрүм кижи бүрүзүнге билдингир, паспорттуңарның сөөлгү саазынын ажыткаштың, ында бижээн кол-кол чурумнарны шуптузун номчуп ап болур силер.

Паспорту чок, паспортун кииp бижитпээн, азы хуусаазы эрткен паспорттуг хамаатыларны ажылга хүлээп алыры хоруглуг дээрзин бүгүде эки билир болгай. Ажылчы чонну ажылга хүлээп ап турар үеде, канцеляржы-бюрократтыг хажыдылгаларны чайладыр дугайында партияның болгаш чазактың айтышкыннары болза ажылга кирерде база хамаатыларның күш-ажылчы херелделерин шиитпирлеп көөрде кол документ болур паспорттуң ролюн улам-на бедидип турар.

Ындыг турбуже, Бии-Хем райоонуң чамдык организацияларының, бүдүрүлгелериниң, колхозтарының, совхозтуң удуртукчулары ылаңгыя кииp бижидилге-биле холбашкан паспорт чурумун үргүлчү хажыдып турарлар. Туранның коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазының начальниги эш Желтобрюхов документ чок болгаш паспортун районга кииp бижитпээн хамаатыларны ажылга үргүлчү хүлээп ап турар.

Туран хоорайга кииp бижитпээн 10 хире кижи ында ажылдап турар. «Кызыл тараачын» колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Астафьев) Красноярск крайның колхозтарындан кара-туразында ойлап чедип келген хамаатыларны колхоз кежигүнүнге хүлээп ап турар. Амгы үеде ол колхозта паспорту чок, паспортун Туран хоорайга кииp бижитпээн элээн хөй колхозчулар ажылдап турар. Шак мындыг байдал «Искра» болгаш «Тиилелге» колхозтарда (даргалары эштер Дежнев, Кононенко) база бар. Олар паспорт чурумун үреп турарын «кижиге ынакшылдың» хереэ дээр хевир-биле болган чок-ла агартып турарлар. А херек кырында олар кем-буруулуг кижилерниң ала-чайгаар өмээржикчилери болуп турарлар. Чижээ: Туранның коммунал хандырылга конторазының начальниги эш Желтобрюхов улчумал Евгений Паршинни документ чокка ажылга кирип алган. Сөөлүнде илерээни болза, Паршин Аскиз районга чурттап турган, кем-херек үүлгеткен болгаш ооң ужурунда паспортун хавырткан кижи болган. Ол, кайнаар-даа чорувазын деп демдеглеп каан турда-ла, истелгеден болгаш суд органнарындан чаштынып чорупкан, а эш Желтобрюхов Паршинниң чаштынарынга дузалакчы болган.

Бо бүгү дээрге, элээн хөй бүдүрүлге черлеринде болгаш организацияларда база чоннуң ортузунда хамаатыларның эрге-хүлээлгелериниң дугайында пропаганда ажылы багай чоруттунуп турарындан болур-дур.

Паспорт чурумун үрээрин болдурбас дугайында Бии-Хем район Советиниң күүскому кончуг эки шиитпирни хүлээп алган. Ынчалза-даа ол шиитпир саазын кырында арткан болгаш чамдык албан организация, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары ажылга документ (паспорт) чок кижилерни хүлээп ап, ооң-биле паспорт чуруму үрээр чоруун ам-даа үргүлчүлевишаан турар.

Шак мындыг чоруктар-биле шыңгыы демиселди чорудар болгаш үстүнде айыттынган хажыдыышкыннарны соксадыр үе келген.

А. ПАРХОМЕНКО,
Бии-Хем районнуң прокурору.

Патриоттуг шимчээшкинни бүгү тала-биле деткиир

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болгаш бригадалары деп атты чедип алыр дээш демисежип турарларның шимчээшкини Кызылдың үлетпүр бүдүрүлге, транспорт, тудуг черлеринде калбарып турары өөрүнчүг.

Облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелелинде Ф. Тонких удурткан тудугжулар бригадазы ол кайгамчыктыг шимчээшкинге киришпишаан, 1960 чылдың июль айда күш-ажылга бедик көргүзүглерни чедип ап, бүдүрүлге планын 204 хуу күүсеткен.

Ынчалза-даа облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелели патриоттуг чаагай шимчээшкинни калбартырынче чогуур кичээңгей салбайн турар.

Кызылдың Полевая кудумчузунда 6 квартиралыг чуртталга бажының тудуун чугула материалдар-биле өй-шаанда хандырбайн баар таварылга хөй удаа болуп келген. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш чаагай шимчээшкинни моон соңгаар улам-на калбартырын, ону бүгү тала-биле деткиири эргежок чугула.

Н. ЯКОВЛЕВ.

Районнуң хуучулар төлээлекчилериниң хуралы

Чоокта чаа Сүг-Аксынга райоонуң хуучулар төлээлекчилериниң хуралы болуп эрткен. Хуралга олуруушканнар райпо баштаар чериниң чартык чылда чоруткан ажылының дугайында райпо даргазының хүлээлгезин күүседип турар эш И. Дорофеевтиң отчёт илеткелин дыңнаан.

Районга садыг четкизиниң ажылын экижидер база бараан саарылгазын ажыр күүседир дээш райпо баштаар чериниң чартык чылда чоруткан ажылдарын илеткелчи тодаргай чугаалаан.

Чартык чылда бараан саарылгазының планын «Ишкин» колхозта магазин эргелекчизи эш Сат Сапыянак 105,8 хуу, СТС-те садыг эргелекчизи эш Вытриков 103 хуу, Кызыл-Тайгада садыг эргелекчизи эш Нордуп-Бавуу 100 хуу күүсеткеннер. Ынчалза-даа Киров аттыг колхозта магазин эргелекчизи С. Чимит-оол, дежурный магазин эргелекчизи турган М. Быйыргын планын чүгле 87 хуу күүседип, сөөлгү черни алганнар. Ооң кол чылдагааны — чон-биле харылзааны кошкадып, ажылдаар үе-шакты чөп сагывайн турганында.

Сөөлгү үеде кедээ садыгжылар артарының сорулгазын чүгле план күүседиринче эвес, харын культурлуг садыглаарынче угландырып турары кончуг өөрүнчүг. Ылаңгыя Алдан-Маадырда магазин эргелекчизи эш Бавукпан бараанарны шевергин, көрүштүг кылдыр делгеп, өртектерин бижип каан турар. Магазинниң иштин үргүлчү арыг-силиг. Садып алыкчыларга Бавукпан ээлдек, оларның чагыын күүседир дээш бүгү-ле аргаларны хереглеп, кызып турар.

Эш Дорофеев столоваяның (эргелекчизи эш Носкова), хлеб быжырар черниң (эргелекчизи Бетневич), тудугнуң (прораб Жабин) четпес ажылдарын онзалап демдеглээн. Ылаңгыя райпонуң даш гаражын ам 3 чыл тудуп келген. Ынчалзажок ооң доостуру ам-даа ырак. Эрги прораб турган эш Димаков даш тудугну көрдүнген проект ёзугаар тутпайн, боду кара-туразы-биле ону үрээш, фундаментини черге 1 м 20 см хандыр тургузар ужурлуг турган, чүгле 50 см ханы тургускан. Ооң түңнелинде ханаларның базыышкынындан фундамент шимчээш, соңга аразының туруштары төктүп кээп дүшкүлээн. Ынчангаш куруг черге 36580 рубль чарыгдаттынган. Ооң кол буруулуг кижизи эш Димаков кандыг-даа харысалгага кирбейн турар.

Ревизия комиссиязының даргазы эш Чернёв ревизия комиссиязының ажылының дугайында бодунуң отчёдун бээр туржук, харын «менде чугаалаар чүве чок... белеткенип ап четтикпээн мен» — деп, эреңгей каш сөстер чугаалаан.

Эш Горбунов бодунуң саналынга райпо баштаар чериниң ажылын чидии-биле шүгүмчүлээн. Райпонуң ажыл-чорудулгазының дугайында кол көргүзүг — бараан саарылгазы болур. Ынчаарга ай планнарын райпо доктаамал күүсетпейн турар. Садыгларга удаа-дараа санаашкын, ревизия кылырындан, чылдагаан чок хагдынарындан 80 муң ажыг рубль орулгадан райпо когараан. Складтан бараан үндүрери кончуг оожум темпиде, ооң девискээри корум-чорум чок, бараанар өлге, часка, хүнге үрелип турар. Хуучулар райпода аныяк кадрлар-биле ажылдың куду деңнелде чоруп турарын шүгүмчүлээннер. Херек кырында райпонуң ажылдакчыларының 75 хуузу — аныяктар. Ындыг турбуже, анаа кандыг-даа лекция, беседа, кижизидилге ажылдары чорутпаан. Ол талазы-биле районда партия организациязының секретары эш Барчын, комсомол эге организациязының секретары эш Жилинская, местком даргазы Овчаренко оларның тодаргай ажылдарны чорутканы билдинмес. Ооң уламындан райпонуң аппарадында күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар чоруктар анаа эртип турар. Аныяктарның бо хире күжүн долузу-биле ажыглап, ону шын партийжи удуртур болза, райпо чүгле сөөлгү черден уштунуп алыр эвес, харын областа көскү черни ээлээри чигзиниг чок.

Санал бергеннер столоваяның ажылының четпестерин шүгүмчүлээн. Столовая кылып турар чемнерниң шынары чавыс, ассортименти кызыы, чемненип келгеннерге омааш, серээ чедишпес. Ол ышкаш малчыннарны аъш-чем болгаш үлетпүр бараанары-биле четче хандырбайн турар. Дерги садыы кончуг кызыы байдалда чоруп турар.

Хуралдың киржикчилери хуучуларның чагыының төлевилели-биле таныжып, санал-оналдарын берип, ону чаңгыс үн-биле хүлээп алганнар. Чагыгда кол үнелиг чүүл болза, райпо баштаар чериниң садыгның чаа аргазы — шуушкак садыглаашкынны чорударын өөренип көөрү болур.

С. ДОРЖУ.

Сүт-Хөл район.

Колхозчуларның негелдези

Тес-Хем райпонуң баштаар чери хлеб быжырар черге ажылчыннарны хүлээп алырда, оларның ол ажылды кылып шыдаар-шыдавазын хынап көрбейн, душпа-келбиже хүлээп ап турары кончуг шын эвес. Ооң уламындан хлеб быжырып билбес кижилер хлебти чиг-бышканныг кылдыр быжырып турар. Ынчангаш Ленин аттыг колхозтуң колхозчулары райпо баштаар чериңден эки шынарлыг хлеб быжырар ажылчыннарны ажылдадырын негеп турар.

Б. ДОЮНДУП.

Чурукта: «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуунда Б. Сааяга баштаткан тудугжулар бригадазының мурнакчы тудугжузу Киви-Доржу Монгуштуң 16 аал ишти чурттаар ийи каът чуртталга бажыңының тудуунда механизастаттынган өрүм-биле ажылдап турары.

Тудуг талазы-биле дөрткү разрядчы К. Монгуштуң кылган ажылы үргүлчү эки шынарлыг. Ол, хүнде кылыр чижек-нормазын 130—150 хуу чедир күүседип турар.

Фото А. Бегзинии.

Редакцияга чагаалар

Негеттинип келген

Улуг-Хем районнуң «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозтуң төвү бойдус талазы-биле чараш чурумалдыг черде тургустунган. Ында сес чылдың школа-интернады, кижи эмнелгези, клуб болгаш чурттаганың хөй-хөй чаа бажыңнары чыл санында көвүдеп турар.

Колхозчулар боттарының бажыңнарын культурлуг, арыг-шевер тургузуп, колхозун күш-ажылы-биле байыдып турарлар. Тракторист Т. Биче, тудугжу Д. Докпраа, колхозчу Думат Сагды ирей олар бажыңнарының иштин эргежок чугула эт-херекселдер-биле шимеп, бажың даштында ногаа шөлүнге янзы-бүрү ногааларны олуртуп ап, чимистиг үнүштерни болгаш янзы-бүрү ыяштарны садчыгаш кылдыр тарып өстүрүп турарлар.

Ынчалза-даа суурнуң ниити арыг-шевер байдалында улуг четпестер бар. СЭКП обкомунуң V пленумунуң доктаалын күүседир талазы-биле ажыл кончуг кошкак тургустунган. Чамдык чуртталга бажыңнарының туткан шынары чавыс. 100 ажыг бажыңнарның крышазы, кладовказы чок. Ол бажыңнарны крышалап, кладовкалаар дугайында айтырыгның күүсеттинмейн турар чылдагааны, колхозта тудуг материалдарының чедишпезинде. Суурга бо чылын 800 хире ыяшты тарып олурткан. Оларның хөй кезии суггарылга, ажаалга чогундан катсылап калгылаан.

Колхоз конторазының чанынга тарып олурткан 40 хире ыяштарны эшкү, хойлар чип каапкан. Маңаа суурнуң кудумчу комитединиң даргалары Бичелдей, Комбу, Носиров оларның четпес ажылын демдеглевес аргажок. База колхоз баштаар чериниң даргазы эш Лопсан-оол, парторг эш Биче-оол, кедээ Советтиң даргазы эш Хурагандай олар суур чаагайжыдар талазы-биле чогуур хемчеглерни албайн турары хомудаанчыг.

Суурну чаагайжыдар талазы-биле ында кедээ Советтиң 9-ку сессиязының үндүрген шиитпирин херек кырында боттандырары негеттинип келген.

Д. ШУЛУУ.

Багай ажылдыг магазин

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозта магазинниң ажылы багай чоруп турар. Эрткен чылдың күстен эгелеп, бо чылдың бо үеге чедир магазинге 5 эргелекчилер солушкан. Амгы үеде ооң эргелекчизи Салчак Биче-оол аъш-чем болгаш үлетпүр бараанары-биле чонну чедир хандырбайн турар. Июнь 1-ден эгелээш 10 ажыг хонукта магазин ажыттынмаан. Чүгле арага садып ижер дээш келген, ажыл кылбас чалгаааларга садыглаашкынны кылып турар.

Ырак чайлагаарда малчыннарның аъш-чем болгаш үлетпүр бараанары үстүп турар. А садыгжы Биче-оол чүгле арагалаарынга өйлешкен. Райпо баштаар чери кедээ черлерде туруп турар магазиннерниң ажылын хынап көрбейн турар. Ооң түңнели бо үстүнде айыттынган магазин эргелекчизи Биче-оолдуң «ажыл-чорудулгазындан» көстүп турар. Бо аарыглыг чүүлдү соксаткаш, чоннуң хереглелин чогуур өйүнде болгаш бүрүн долузу-биле хандырары чугула.

С. ДОНЗУМ.

Ээлдек эвес садыгжы

Чөөн-Хемчик райпозунуң Хорум-Дагда магазин эргелекчизинге эш В. Трояков ажылдаа-да бир ай хире болган. Ол ажылдап келген хүнүнден эгелээш-ле хереглекчилерге каржы-доңгун болуп турар. База магазинниң доктаамал ажылдаар шагы билдинмес. Чүгле тура четкерде ол магазинни ажыдар. Колхозчулар дагаа чуургаларын эккеп садарга, чуурлуп каар, эргелекчи кижиге каражалыг чүве-дир дээш албас. Чамдык таварылгада хүлээп алгаш, бичии өртек-биле төлеп бээр. Назы-хары улгаткан кырганнар саржаг эккеп садарга, эртен алыр мен дээш, каш-даа хонукта чылзып кээр.

Эш Трояковтуң ажылдап турарын райпо баштаар чери хынап көргеш, чогуур хемчегни көргүссе чогуур.

К. ОДАЙ-ДАМБА.

Тудугда хожудаашкын

Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозта тудуг ажылы оожум чоруп турар. Бо чылдың бүдүрүлге планын ёзугаар 100 өг-бүлелер чурттаар бажыңнарны ажыглалга кирер турган, амга чедир ол планның 50 хуузун безин күүсетпээн. Ооң ужурунда совхозтуң дирекция чери ажылчыннарны чурттаар бажыңнар-биле чедир хандырып шыдавайн турар.

Тудуг ажылында четпестерниң бир кол чылдагааны чүдел дизе, прораб эш А. Новиковтуң кошкак ажылдап турарында. Тудугжуларның ажылын эки организастап, башкарардан туржук, харын боду ажылын ээн каапкаш, Чадаанада аалынче ол чоруй баар таварылгалар бар.

Моон соңгаар совхозтуң дирекция чери тудуг ажылдарының темпизин дүргедедип, тудуг планын күүсединче кичээңгейни салыр ужурлуг.

К. МОНГУШ.

Садыг-биле хандырза чогуур

Таңды районнуң «Элегес» совхозунуң № 4 сүт-бараан фермазы совхоз төвүнден 40 км ырак Чазы деп черде туруп турар. Бо фермада 20 хире кижи чурттап, ажылдап турар болгаш ферманың девискээрин долгандыр совхозтуң 10 ажыг малчыннары одарларда ажылдап турар. Ынчангаш, малчыннар ол фермага аъш-чем болгаш бараан садар магазинни тургузарын совхозтуң дирекция чериңден болгаш рабкооптан каш-даа удаа негээн. Ынчалза-даа ол ам-даа түңнел чок.

Малчыннарны садыг-биле хандырар дугайында айтырыг чөптүг болгаш ону кажан-даа соңгаарладып болбас.

Д. ШАЛЫК.

Бии-Хемниң бир колхозунда

ТАРАА КАДАРЧЫЗЫ
ЭРЕС ИРЕЙ

Туран биле Өөк суурнуң аразында чазаглыг оруук. Ооң ол-бо талазы баш тырткаш четчип, оюк-диликтеп оярып эгелээн хөй тараны кижи магадап ханмас, силостаары-биле тараан тарымал тоорук, дуннугуп турупкан сула! Бо дээрге, эрткен-дүшкен чорумал кижиниң бодалынга бырланнадыр чалгып чыткан чиндигир көк далай ышкаш чуруттунуп артып калыр.

Эртен эрте. Ол чаагай тараага дүжүпкен дүнеки шалың курғаалак кызыл хаая-биле шугладыпкан хүнүң херелинде мөңгүннелдир чайнап чыдар. Ынчан амдыгы оруктан адырлып үнген тараа аразында чаримнелчек чиңге оруктап колхозчу оолдуң тергелиг аъды дүрген кылажы-биле базып орган чүве.

Ооң бир ужундан бараан аъттыг, тараа кадарчызы эрес ирей бисче уткуй ээгиледир челзип олур. Ооң узун кымчызының дазылдан даажы кайы оранчоктан-на кулакка дыңналып кээп турар. «Бо-даа тараа кадарчызы-дыр» деп, оол-биле чугаалаштым. Ол келзе-келзе бедик дорук аъттыг, бежен хар ажа берген ирей болду.

Аъдын аадамнады аарак доктааткаш:

— Экии, Михаил, мындыг эрте кайнаар баарыңар ол?—дей-дир.

— Сырлыкта кадарчыларга кажаа-хораа кылчып бээр дээш бар чор мен, Степан Федорович—деп, мээң кады чораанным оол харыылады.

Уткуй келген ирей-биле таапкы тыртым аразында-ла ажыл-агый ужун элээн хөөрежи каапкан бис. Чугаалажып кээривиске, эжимниң Степан Федорович деп хүндүлел-биле чугаалажып турган кижизи «Искра» кедээ ажыл-агый артелиниң тараа кадарчызы, Өөк суурнуң хоочун чурттакчызы эш Козлов болду.

— Тараанын үнүжү кандыгыл моонар?—деп айтырыг ындында-ла чугаакыр Степан Федоровичини дамна сергедипкен.

— Көрүнер-даан, аъттыг кижиниң ээр депсезинден бар-дыр, мен дег чолдак кижи моон аразынга чаштынар болза, айда-даа тилээш тыппас силер, оолдар—дээш Степан Федорович оруктуң иштии талазында сулаже айыткаш немеди.—Мону ам силостап эгелээн-не болгай, 3 хонукта безин 200 тонна салдынганды. көрбес бе! Боже мал-маган, ертег-багдан боштунган аът-хөл киирбес дээш, оон-даа өске чүүлден мону кадарып, калгыдып-ла турар ашактыр мен. Бо чоок-кавыда тараага мал-даа киирбедим ынчаш—деп чугаазын доосту.

Шынавыла, Степан Федорович бо чай дургузунда хайгаарап турар участоктарында тарааларже мал киирбээн.

...«Кызыл-Булукка чедир бир-дески чыраа дег тараа-ла болгай бо. магадаар боор силер. Эх, эртенниң экизин! Байырлыг, оолдар» дээш Степан Федорович ээнгизин хере геп кеш, шыдамайн девиржип турган доруунуң муңгаш дынын кошкады каапкан.

Ээрем дег чаагай тараа, ээгилеткен эрес ирей, эртенги ужуражылга дугайын маңаа демдеглевес аргажок-тур!

СИГЕН БЕЛЕТКЭЭРИНГЕ ОНУ ЧҮГЕ ОРГАНИЗАСТАП БОЛБАЗЫЛ?

Бо чылын колхозтуң кезер черлеринде сигенниң үнүжү эрткен чылгызындан улуг-ла дээредевес. Ынчалза-даа, колхоз баштаар чери ниитиниң малынга четчир чемнерни белеткеп алыр дээш оралдажып турар.

Ылаңгыя эш Доржанның баштаан сиген белеткээр звенозунда даазы-ла школа назылыг оолдар-даа болза, Өөк суур-биле чартык станция аразында 10 ажыг сараатарны шалыпкын тургусканнар. Ол ышкаш Сыралыг-Кежиг үстүнде, Сайлыг-Кара чоогунда, Оюн-Шиви ынчаар машина-биле кестирип болур черлерниң сигени ажаалтынган.

Колхоз бо чылын 60 тонна ажыг бүдүк-бүрү чемни белеткеп алыр дээш ажылдап турар. Чижээ, Сайлыг-Карада сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Кызыл-оолга удурткан саанчылар, кадарчылар оон-даа өскелер 19 тонна бүдүк-бүрү чемни белеткээн.

Ынчалза-даа, бо чылын мал чеминиң белеткелиниң байдалы эрткен чылдыындан барык дээредевес. Амгы байдал дүвүрээзинниг-даа болза оон уштунуп, эки шынарлыг сигенни арбынны белеткеп ап болурунуң аргалары ол колхозта бар. Хамыкты мурнай Сыралыг-Кежигниң чоок-кавызын, аъргалар кыдыгларын, шынааларның деңгеликтер аразын хол кадыырлары-биле кезер херек.

Хол кадыырлары-биле арга-арыглыг черлерниң сигенин кезерин «Кызыл тараачын» колхоз шагда-ла эгелээн болгай. А «Искра» колхозтуң баштаар чери ону чүге организастап болбазыл? Ындыг арганы ажыглаарга, ажыктыг болурун колхозчулар безин чугаалажып турарлар.

Моон-биле кады амгы үеде колхоз инектерни хүнде ийи катап саап турар. А эртенги саалда улуг-ла дизе 9 шак чедир үргүлчүлээр, кежээкизи 5 шактан эгелээр. Ынчаарга кежээки болгаш эртенги саалда аразында саанчыларның хостуг үези бар-дыр. Ол хостуг үеде саанчыларны сиген белеп, сараатаарынга идепкейлиг киириштирери черле ажыктыг болур. Артельдиң белеткээр сигени болгаш силозу хөй болганда, олче күштү ам-даа эвилелдээри негеттинип турар. Мал чемнери белеткээрин дүжүт ажаап алыышкынның массалыг эгелегиже чедир бүрүн доозар дээш шиитпирлиг демисежири чугула.

СЫРЛЫКТА ЧАЙЛАГЛААШКЫН

Ийи талазындан ханалаңган тараа ортузунда орук бисти Кызыл-Булукту өрү эдертсе-эдертсе чаш хадыңнар-биле шиметтинген арт кырынга эккелген. Оон кудургайлаарга, колхозтуң малының одары — Сырлык, Мээ-Чыл деп чайлаглар.

Ол чиңгир ногаан серин чайлагларда агаар-бойдус, оът-сиген кайгамчык. Өөк-Аксынче таваңгайлап баады барган делгем өзенниң арты чартыында аалдар чайлаглаар хонаштарда 4 кодан хой, бир кодан ирт болгаш эът планынга дужаары-биле семиртип турар 100 хире шары бар.

Ам ол коданнарда хойларның деңгилдези эки. Ылаңгыя Анзы Сарыг-оолдуң семиртип турары 500 ажыг иртериниң кайызының-даа кудуруун тудар болза, «ээлбес-ле-дир» деп сөглеп болур. Ол ышкаш хойжулар Калчанай, Нүрсат, Дагбалдай хүлээнген ажылынга ээ-харысалгалыг болуп турар. Олар хүннүң-не хойларны эртенги, кежээки сериинниерде тайганың эки оъттуг мээстеринге одарладып, изий бергенде суггарып, дыттар хөлегезинге деввээлдип турар.

Ынчалза-даа, сеткил-сагышты сергедип кээр арыг агаарлыг, салгын сырынныг ол сериин хонаштарга чеде берген кижиниң өөрүшкүзүн өжүрүптер таарымча чок байдалдарны борта чугаалавайн барып болбас. Ол дугайын моон адаанда тодаргайлаан.

Ам эдержилгеге киирер хойларның хураганнары колхозтуң ол коданнарында амдыгаа дээр үстүнмээн. Бо чорук төрүүр хойларны эдержилгеге кииреринниң бетинде семиртип алырынга улуг шаптыктыг.

— Беш ай чеде берген хураганнарны төрүүр хойлардан аңгылап үзер-дир—деп, хойжулар Калчанай, Нүрсат колхозтуң зоотехниги эш Лавренкога каш удаа чугаалап келгеннер. Эш Лавренко зоотехник кижи турган, боже кичээнгей салбайн турары черле элдептиг. Харын-даа зоотехник хойжуларны боттуг удуртур, малдың чайгы семиртилгезин канчаар шын организастаарын оларга сүмелээр ужурлуг турган.

Амдыгаа чедир иелеринден үстүнмээн ол хураганнарның деңгилдези багай. Бир эвес чайның изиинде кижиге чагы кедирткеш, ажылдадыр болза, ажылдап шыдаар бе ынчаш, шыдавас. Ынчаарга амдыгаа чедир дүгү кыргыттынмаан хүрбе хураганнар семирбес болбайн канчаар. Бичии-ле изий бээрге оъттавас, хой соонга үстүп чыткылап каар, азы кайы-бир ыяш хөлегезинге барып чыткылаптар. Бо айтырыгны дарыы шиитпирлеп, ол чаш малдарның «чагыларын уштуп» амыратса эки.

Эрткен айның сөөлгү хүннеринде ол хүрбе хураганнары үстүнмээн коданнарга колхозтуң зоотехниги эш Лавренко бүдүрүкчү кошкарларны машинага сөөртүп келгеш, хойларны эрте хураганнадыр сорулга-биле хойжуларга 5, 6, 10 шаа кылдыр үлегилеп бергилепкеш барган. А ынчаарга зоотехниканың дүрүмүнге ол чорук канчап-даа таарышпас. Чүге дээрге, төрүүр хойларга бүдүрүкчү кошкарларны салырда, азы мурнакчы арга—тарып боозадыышкынны кылыр бетинде хураганнарны иелериңден ыяавыла аңгылап үзер ужурлуг болгай. А зоотехник ону уттупкан бе?

Хойларны эрте хураганнадып алыр дээш Сырлыкта хойжулар Калчанай, Нүрсат, Дагбалдайның коданнарында салгылапкан кошкарларда каракуль болгаш алтай уксаалы-даа бар-ла. Оларның чамдыктарының күш-шыдалы арган аскак аскак, караактары аарыг. Ындыг кошкарларны эдержилгеге киирип болур бе, болбас бе дээрзин зоотехник чүге хайгаараваныл? Ынчаарга бүдүрүкчү кошкарларның күш-шыдалындан, аарыг-кадыындан аңгыда, ооң үрези эки шынарлыг бе дээрзин ыяавыла хынаан турары албан. Ол ажылды эш Лавренко база-ла чорутпаан. Ындыг четпестер-биле эптежип болбас.

Б. КАРАШПАЙ.

КНО-нуң чиңгине секретарынга КНО-да совет төлээлекчиниң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Нью-Йоркта туруп турар, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. В. Кузнецов КНО-нуң чиңгине секретары Хаммаршельдиге чораан болгаш Канаданың шериглерин Конгоже чорудар дугайында планнарның бар болуп турарынга холбаштыр ССРЭ-ниң чазаа болза ол хемчеглер дээрге хамаарышпас Конго Республикага удур империалистиг агрессияга холбаштыр Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирлеринге чөрүшкек болуп турар деп санап турар болгаш Конго Республикаже канада шериглерни чорударынга шиитпирлии-биле удурланып турар дээрзин ол аңаа медеглээн. КНО-нуң чиңгине секретары Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, шериг бөлүглежиишкиннерниң талазы-биле Бельгияның эвилелчилериниң шериглери-даа, шеригге хамаарышкан кижилери-даа Конго Республикаже чоруттунмаан турзун дээш эргежок чугула хемчеглерни ап чорудар боор дээрзин Совет чазак манап турар.

Конгонуң премьер-министриниң медеглели

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Аккрадан дыңнадып турары болза, орук ара ында чеде берген, Конгонуң премьер-министри Патрис Лумумба болза Катанга можунуң айтырыын конго чазак боду шиитпирлээр деп медеглээн.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң шиитпири амыдыралга боттандырттынмаан, чүге дизе, КНО-нуң чиңгине секретары Хаммаршельд болза Катангаже шериглерни киирер дугайында конго улустуң «дүрүм ёзугаар негелдезинден ойталаар сорулга-биле бельги чазак-биле чугаалажыышкыннарны чорудуп», бистиң хоойлу ёзугаар чазаавысты херекке албаан дээрзин Лумумба медеглээн. Оон-биле чергелештир «Чомбеге чөвүлекчилер кылдыр Катанга можуже бельги офицерлерни чорудар талазы-биле «чугаалажыышкыннарны Хаммаршельд чорутканы» дээш ону Лумумба буруудадып турар дээрзин корреспондент оон ынай айыткан.

«Конгонуң бүгү девискээринден, ылаңгыя Катангадан бельги шериглерни үндүреринге» дузалаар бис деп африк күрүнелерниң баштыңнары аазаан чүве дээрзин Лумумба база демдеглээн.

Конго Республиканың чазааның шиитпири

ПАРИЖ. (СЭТА). Конгонуң информация министри А. Кашамура болза Леопольдвильдиң радиозун дамчыштыр чүве чугаалааш, августуң 4-те мынчаар медеглээн: Конго Республика Бельгияның талазындан кандыг-даа экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчы алырындан ойталап турар.

«Амгы үеде мындыг байдал туруп турза Бельгияның тывысканы кандыг-даа хөй акша-хөреңги дузаламчызы берзе, Конго ону хүлээп ап шыдавас. Конгонуң чазаа Конго Республика биле Бельгияның аразында найырал дугайында керээ бүтпейн барган дээрзин база катап медеглеп тур» деп министр чугаалаан.

Бельгияда конгочу өөреникчилерни бельги эрге-чагыргалар тудуп саададып турар болгаш оларны доп-дораан Төрээн чуртунче чандырарын Кашамура негээн.

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Леопольдвильден медээзин ёзугаар алырга, Бельгияның Конгода элчини Жан Ван Ден Бошту чурттан үндүр шөлүүр дугайында шиитпирни конго чазак хүлээп алган.

Допчу медээлер

✪ Чехословакияның Социалистиг Республиказынга бо чылдың июнь айының төнчүзүнде 13.650.000 хамаатылар санаттынып турган. Оон иштинде Чех областарда 9.658.000, а Словакияда —3.992.000 кижи бар болган. Прага найысылалда 997.500 кижи чурттап турар.

✪ ГДР-де Марокконуң чазак төлээлери чедип келген. Олар садыглажылга болгаш төлевирлер талазы-биле дугуржулганы ийи чурттарның аразынга чарар дугайында чугаалажыышкыннарны ГДР-ниң чазаа-биле чорудар.

✪ Москваның К. С. Станиславский болгаш В. И. Немирович-Данченко аттыг хөгжүм театрының танцы бөлүү Будапештиде чоруп турар. Москваның ол артистери Сегедальскиниң чаңчыл болган театр фестивалынга киржирлер.

✪ Барыын Германияда өртек-үнениң улгадып турары-биле холбаштыр ажыл төлевирин улгаттырары дээш ажылчы чоннарның шимчээшкини үргүлчүлевишаан. Парлакчыларның Барыын Германияда профэвилели ындыг байдал-биле ажыл төлевирин 12 хуу улгаттырарын негеп турар.

✪ «Ядролуг чепсекти дүжүрери дээш шимчээшкинниң» Англияда удуртур чериниң дыңнадып турары болза, ук организация ядролуг чепсекти эндере бүдүреринге болгаш англи черде америк ракета баазаларынга удурланганының демдээ кылдыр сентябрьның 3-те Эдинбургдан Лондонга чедир поход кылыр.

✪ Барыын Германияның девискээринде турар америк солдаттар ол черниң чурттакчы чонун ужур-дүржок аажылап турарлар. Майнада-Франкфурт хоорайга үш америк солдат улус дажыглаар машинаның чолаачызынга халдааш, ону эттеп тургаш, үптеп алгаш барган. Лаутеректенге бөлүк солдаттар бир кырган ашакты угааныы ышкынгыже эттээн. Зембахта америк баазаның солдаттары ийи херээжен кижини күштеп дорамчылааннар.

(СЭТА).

Копенгагенде хөл-шыдыраа маргылдаазы

КОПЕНГАГЕН. (СЭТА). Нимцовичиге тураскааттткан хөл-шыдыраа маргылдаазы ында эгелээн. Августуң 23-ке чедир үргүлчүлээр ол маргылдаада Совет Эвилелиниң, Швецияның, Голландияның, Герман Демократтыг Республиканың болгаш Данияның шыдыраачылары киржип турар. Ол маргылдаада Совет Эвилелинден гроссмейстерлер Е. Геллер болгаш Т. Петросян киржип турар.

КОНГОГА УДУР КОЛОНИАЛДЫГ СҮЛЧЭЭ

ЛОНДОН. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи Н. Туркатенконуң дамчытканы болза: аныяк Конго Республикага удур делегей империализминиң сүлчээ кылып турарының дугайында чаа-чаа барымдаалар илерэп турар.

Катанганың чазак деп хоозун адаттынып алган «чазааның» бир министри Кимба баштаан «төлээлери» августуң 7-де Лондонга чеде берген. «Катанганың хамаарышпас чорук дээш демиселге» Англияның деткимчезин дилээр дээш мээн төлээлерим мында чедип келген чүве деп Кимба шуут чугаалаан. Оон-биле кады КНО-га каржызы-биле кыжанып, бир эвес КНО-нуң шериглерин Катангаже чорудар болза, оларга удурланыышкынны көргүскен турар деп Кимба чугаалаан. Англияның албан ёзузунуң дыңнадыгларындан алырга, ол «төлээлер» ында чалалга чокка чеде берген болза-даа, ук «төлээлерниң» Лондонга чеде бээринге чөпшээрелди берген чорук болза саттынган Чомбени Англияның талазындан ажыдыг-биле, черле ынчаш деткээни ол кылдыр, ындыг болганда Конгодан Катанганы колонизаторларның хооруп алырының оралдажыышкыны кылдыр ону көрбес черле аргажок.

КНО-нуң шериглерин Катангаже чорударын КНО-нуң чиңгине секретарының соксадып кааның англи буржуаз парлалга сеткил ханыышкыны-биле демдеглевишаан, «Катанга республиканың» саттынган премьер-министриниң «Эргелерим хүлээп көөрүн» негеп турар чүүлдер бижиглээн болгаш Катанганың Конго-биле «федерациязының» дугайында айтырыгны «шыңгыызы-биле чугаалажып көөрүн» база негеп турар.

Чижээ, Конгода байдалдан үнериниң эң-не дээре аргазы болза, «федерация дугайында айтырыгны чугаалажып көрүп турар үеде холгаарлавазының бүрүн магадылалын берип турган КНО-нуң шериглериниң ёзу барымдаалаан отрядын Катангаже чорудар дугайында англи идея болур деп, консерваторларның «Дейли мейл» солуну ажыы-биле бижээн.

Консерваторларның өске бир «Дейли телеграф» солуну база ындыг байдалдыг бижип, Катангада «хамаарышпас эрге дээш үндезин африк чоннуң шимчээшкини» бар болуп турар деп бадыткап турар. Катангадан бельги шериглерни үндүр сывырар төлээде болунуң шериглерин Конгонуң чазаанга дузалаары-биле чорудар дээн Гананың чазааның планынга ук солун чидии-биле удурланып турар.

«Дейли мейл» солуннуң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнадыы бо талазы-биле кескү, оон бижээни: Катангада бельгилерниң аразында ажыды-биле чүү болуп турарының дугайында чүвениң шыны улам-на тодаргай апар чыдар. Чомбе дээрге бельги үлетпүржүлерниң төлээ кижизи болгаш политиктиг чалчазы болуп турган болгаш турарлаа дээрзин КНО-нуң хайгааракчылары билирлер. Чүгле империалистерниң деткимчези-биле Чомбе Каттышкан Нациялар Организациязынга удур үнүн көдүрүп, харын-даа аңаа кыжанырын диттикен. Үлетпүржүлерниң бүрүн контролюнуң адаанда турар бельги чазак болза Катанга дээрге хоойлу-дүрүмнү барымдаалап турар Конгода кара чаңгыс можу болуп турар чүве ышкаш турушту ээлеп турар. Ынчаарга бельги шериглерни КНО-нуң шериглери-биле солаан турар ужурлуг дээрзиниң талазы-биле айтырыгның дугайында Айыыл чок чорук Чөвүлели-биле бельги чазак чөпшээрежилгеге кирер ужурга таваржып келирге, аңаа КНО-нуң шериглери чеде бээри билек-ле Катангада бүгү чүүлдерни үрегдээш, оортан доп-дораан чоруптар бис деп бельги үлетпүржүлер кыжаны бергеннер. Бельги үлетпүржүлер боттарының байлааш холундан салбас дээш калчаалыг оралдажыышкыннарга Чомбени ажыглап турарлар дээрзи мырынай-ла тодаргай».

Конгонуң бүгү-ле можуларындан, оон иштинде Катангадан база бельги шериглерни доп-дораан үндүрерин «Дейли уоркер» солун негеп турар болгаш КНО-нуң шериглерин Катангаже чорудар дугайында шиитпирни колониалдыг күрүнелерниң ыйыышкыны-биле соксаткан КНО-нуң чиңгине секретарын чидии-биле шугумчулеп турар. «Бельгилерниң, оларның чалчазы Чомбениң болгаш өскеда бүгү колониалистерниң мурнунга Хаммаршельд ыядынчыы-биле дүжүп берген» деп солун бижээн. Саттынгычы Чомбениң КНО-нуң шиитпирин тоовайн барган ужуру чүдел дээрге, ол талазы-биле харысалганы чүктээн кижилерниң ону ынчаар болдурарын күзээнинде болуп турар. Чүгле бельги шериглер Катангада бар болуп турары-биле Чомбе бодунуң орнунда олуруп турар-дыр. Ынчаарга бельги шериглерниң ында туруп турар ужуру чүл дээрге, КНО-нуң шериглерин ынаар чорударындан Хаммаршельдиниң ойталаанында болуп турар. Мынчангаш Чомбе дээрге Хаммаршельдиниң деткии-биле Катангада олуруп турар болган-дыр. Конго улустуң эрге-ажыктарын барымдаалааш, бүгү-ле колония улустарның болгаш чоокта чаа хамаарышпас эргени чедип алган улустарның эрге-ажыктарын барымдаалааш, бүгү делегейге тайбыңның эрге-ажыктарын барымдаалааш, бо үеде Конгода тургузуна берген таарымча чок байдалды доп-дораан узуткаар болза чогуур.

* * *

ПАРИЖ. (СЭТА). Америк-бельги монополияларның Конгонуң Катанга деп можузунда саттынгычы чалчалары болза Чомбениң империалистерге саттынган «чазаан» улам идепкейлии-биле деткиир дугайында делегейниң империализминден чаңнып дилеп турар. Ол саттынгычы «чазактың» саң министри дээр кижизи Кибве Нью-Йоркче бар чыда Бельгияга доктаагаш, барыын талакы күрүнелер оон бодун албан ёзугаар хүлээп көөрүн, база Айыыл чок чорук Чөвүлели ону деткиирин Чомбе күзеп турар дээрзин ыят чогу-биле медеглээн.

Катангада саттынгычылар кымнарның эрге-ажыктары дээш кызып-кылайып турарлары дээрзин илергейи-биле көргүзүп турар черле тодаргай минниишкинни аңаа Кибве кылган. Франс Пресс агентилелдиң дыңнадып турарындан алырга, Кибве дараазында чүүлдү медеглээн:» «Хостуг делегейге сөөлгү арганы берип турар-дыр (монополияларның төлээзи Кибве империалистиг чурттарны ынчаар хостуг делегей деп адап турар.— Ред.), чүге дээрге бир эвес даарта Катанга Африканың коммунистерни тыртар чурттарының лагеринче шилчий бээр болза (Африканың хамаарышпас күрүнелерин ол ынчаар коммунистерни тыртар чурттар деп адап турар), ынчаарда Катанганы хостуг делегей ышкынар апаар».

* * *

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Брюссельден дыңнатканы ёзугаар алырга, бир америк саң-хөө бөлүүнүң төлээлекчизи кижи Чомбеже чагаа чоруткаш, 50 миллион доллар чээлини аңаа бээрин саналдаан. Америк саң-хөөчү капиталистер Чомбени ындыг янзы садып ап турар-дырлар.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

ССРЭ-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ КҮРҮНЕ ЧЭЭШКИНИ

(1957 чылда үндүргени)

1960 чылдың июль 24—27-де Москва хоорайга болуп эрткен өртээн дедир эгидип бээриниң 3-кү тиражын

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦА

Өртээн дедир эгидип бээриниң тиражынга чээшкинниң разряд бүрүзүнде дараазында серияларлыг бүгү-ле 50 облигациялар (№ 01-ден № 50 чедир) таварышканнар

Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№	Серияларның №№
220002	221198	222567	223732	225132	226341	227537	228641	229829	231011	232219	233491	234858	236206	237448	238794
220008	221201	222577	223735	225172	226342	227543	228646	229832	231019	232227	233496	234860	236210	237452	238799
220009	221205	222582	223754	225175	226360	227544	228658	229835	231020	232242	233502	234867	236223	237454	238810
220011	221224	222587	223755	225186	226364	227557	228661	229837	231025	232244	233508	234870	236252	237460	238819
220016	221227	222592	223776	225191	226369	227560	228662	229838	231027	232265	233511	234882	236255	237475	238830
220022	221230	222603	223800	225198	226372	227573	228666	229845	231037	232275	233516	234919	236259	237478	238839
220028	221235	222606	223806	225199	226378	227576	228696	229855	231040	232278	233525	234924	236266	237480	238848
220035	221236	222610	223809	225204	226398	227594	228705	229859	231042	232282	233534	234925	236278	237515	238854
220041	221245	222625	223828	225215	226422	227596	228706	229865	231067	232285	233536	234941	236289	237553	238855
220048	221260	222635	223830	225229	226451	227601	228712	229867	231078	232299	233538	234942	236303	237565	238878
220052	221277	222652	223842	225239	226453	227617	228719	229878	231107	232302	233549	234953	236312	237587	238889
220065	221286	222653	223855	225241	226457	227621	228722	229880	231109	232307	233566	234967	236317	237593	238911
220071	221291	222659	223868	225251	226460	227627	228731	229881	231111	232319	233579	234975	236318	237598	238929
220083	221298	222671	223885	225256	226463	227628	228733	229890	231121	232322	233601	235000	236323	237621	238956
220086	221300	222679	223903	225263	226475	227632	228738	229892	231133	232326	233605	235003	236330	237623	238967
220087	221301	222682	223904	225265	226478	227636	228741	229894	231146	232335	233624	235007	236340	237635	238977
220098	221313	222689	223906	225266	226493	227648	228743	229909	231151	232351	233641	235013	236381	237647	238978
220101	221321	222695	223919	225276	226531	227653	228748	229914	231161	232362	233656	235017	236386	237648	238990
220103	221341	222698	223925	225284	226534	227654	228762	229919	231162	232367	233658	235030	236391	237659	239003
220105	221342	222725	223933	225290	226542	227667	228771	229926	231163	232383	233668	235034	236393	237664	239008
220108	221344	222726	223960	225310	226544	227680	228774	229930	231171	232390	233687	235040	236394	237672	239034
220129	221353	222729	223978	225319	226545	227691	228778	229943	231177	232418	233688	235041	236422	237693	239040
220164	221384	222730	223999	225334	226546	227696	228784	229959	231179	232427	233690	235051	236444	237698	239066
220165	221385	222740	224002	225335	226547	227697	228789	229966	231183	232433	233691	235058	236445	237700	239084
220174	221386	222741	224022	225338	226552	227706	228790	229970	231185	232460	233696	235068	236449	237711	[illegible]
220188	221390	222757	224023	225341	226557	227712	228797	229973	231218	232461	233705	235070	236466	237720	[illegible]
220201	221404	222758	224024	225347	226559	227714	228841	229984	231234	232476	233720	235076	236469	237749	239099
220204	221416	222764	224029	225350	226561	227716	228853	229990	231243	232491	233723	235087	236476	237755	239106
220216	221418	222774	224037	225354	226577	227722	228865	229995	231248	232499	233726	235116	236480	237762	239109
220217	221459	222784	224049	225362	226593	227734	228868	230002	231249	232502	233728	235123	236481	237764	239110
220232	221467	222795	224050	225372	226596	227742	228871	230015	231268	232513	233758	235124	236482	237797	239119
220237	221470	222810	224053	225374	226606	227747	228878	230029	231272	232517	233762	235135	236488	237812	239121
220240	221475	222814	224057	225388	226629	227748	228908	230036	231278	232519	233763	235140	236490	237832	239129
220241	221481	222819	224059	225416	226634	227762	228944	230058	231282	232521	233774	235142	236506	237838	239135
220246	221483	222820	224062	225418	226637	227772	228951	230077	231307	232523	233777	235167	236507	237849	239146
220254	221491	222827	224086	225427	226640	227779	228955	230083	231311	232530	233786	235169	236532	237858	239147
220264	221501	222841	224090	225428	226676	227789	228972	230093	231321	232536	233787	235176	236549	237880	239149
220265	221518	222845	224091	225430	226683	227800	228986	230104	231352	232541	233797	235180	236555	237887	239150
220276	221529	222853	224094	225432	226695	227803	229009	230107	231355	232546	233804	235182	236569	237889	239152
220279	221530	222866	224095	225433	226700	227815	229022	230115	231357	232572	233805	235194	236578	237890	239155
220281	221548	222869	224096	225451	226701	227816	229023	230143	231362	232592	233811	235205	236592	237893	239177
220304	221576	222870	224102	225454	226719	227818	229031	230148	231365	232614	233817	235207	236601	237895	239179
220311	221579	222875	224108	225464	226720	227822	229033	230155	231369	232620	233830	235216	236611	237900	239186
220336	221581	222877	224114	225468	226728	227827	229044	230160	231370	232631	233845	235237	236621	237922	239193
220343	221591	222878	224124	225470	226733	227832	229048	230164	231381	232637	233849	235250	236622	237926	239198
220345	221602	222879	224127	225475	226743	227849	229049	230165	231382	232652	233856	235273	236629	237956	239221
220355	221608	222881	224131	225476	226752	227850	229051	230176	231388	232654	233863	235280	236646	237960	239226
220361	221611	222883	224140	225508	226760	227859	229075	230178	231402	232656	233869	235283	236655	237982	239238
220383	221630	222886	224146	225523	226763	227875	229082	230179	231403	232664	233888	235291	236660	237998	239253
220394	221632	222889	224152	225554	226789	227880	229089	230204	231405	232671	233891	235294	236661	238007	239280
220396	221634	222890	224161	225559	226795	227885	229095	230236	231410	232672	233898	235298	236662	238015	239292
220397	221642	222895	224162	225571	226796	227899	229103	230242	231416	232679	233904	235299	236664	238017	239296
220399	221665	222904	224177	225581	226797	227907	229105	230250	231417	232682	233920	235308	236679	238018	239297
220403	221672	222933	224185	225588	226802	227916	229109	230253	231427	232684	233947	235312	236717	238019	239301
220434	221686	222934	224205	225603	226806	227918	229117	230260	231430	232685	233953	235322	236722	238037	239302
220442	221694	222963	224220	225615	226808	227934	229124	230265	231434	232686	233974	235327	236725	238038	239307
220456	221695	222977	224229	225640	226811	227948	229130	230273	231444	232690	233977	235332	236736	238047	239327
220466	221696	223000	224232	225653	226824	227949	229136	230285	231467	232703	233981	235364	236737	238054	239337
220468	221704	223010	224234	225654	226843	227953	229142	230295	231468	232716	233998	235395	236738	238067	239338
220471	221706	223027	224236	225661	226845	227966	229143	230302	231481	232728	234022	235404	236741	238070	239346
220483	221712	223047	224238	225663	226846	227967	229144	230312	231493	232733	234057	235425	236748	238071	239359
220488	221713	223058	224241	225665	226853	227971	229148	230320	231506	232737	234066	235427	236757	238121	239365
220512	221718	223066	224245	225681	226866	227973	229150	230331	231517	232748	234071	235464	236768	238128	239366
220515	221723	223069	224246	225684	226881	227981	229154	230333	231526	232783	234077	235465	236776	238132	239369
220536	221738	223079	224251	225694	226903	227987	229162	230341	231527	232795	234081	235473	236779	238134	239378
220544	221741	223097	224252	225709	226909	227988	229181	230345	231541	232796	234085	235492	236782	238140	239382
220548	221779	223100	224261	225715	226911	227989	229185	230348	231569	232820	234106	235494	236785	238144	239384
220553	221787	223103	224269	225722	226912	227998	229191	230349	231577	232822	234117	235523	236786	238145	239388
220559	221798	223124	224277	225729	226922	228004	229194	230358	231579	232827	234123	235531	236796	238149	239396
220560	221803	223129	224280	225737	226929	228009	229204	230361	231584	232830	234149	235537	236801	238153	239401
220567	221814	223132	224285	225739	226935	228015	229207	230377	231586	232876	234160	235556	236805	238157	239405
220568	221823	223136	224292	225768	226939	228025	229209	230399	231588	232881	234162	235559	236806	238158	239411
220574	221829	223149	224293	225772	226953	228036	229220	230402	231596	232890	234170	235577	236810	238173	239425
220576	221832	223154	224294	225773	226966	228048	229223	230405	231609	232903	234190	235584	236819	238192	239431
220579	221834	223156	224304	225777	226970	228050	229235	230414	231618	232908	234200	235588	236844	238203	239437
220600	221836	223162	224313	225809	226978	228053	229240	230418	231620	232921	234201	235592	236856	238204	239439
220614	221841	223165	224333	225825	226981	228055	229242	230422	231631	232924	234228	235610	236859	238206	239446
220662	221856	223170	224339	225830	226982	228079	229262	230424	231658	232931	234229	235614	236865	238227	239447
220664	221858	223172	224358	225831	226992	228084	229268	230429	231666	232932	234230	235615	236877	238236	239457
220666	221872	223174	224360	225834	226994	228090	229271	230433	231678	232935	234263	235617	236882	238240	239461
220668	221905	223177	224368	225847	226997	228092	229280	230439	231681	232936	234277	235633	236883	238259	239470
220677	221913	223183	224382	225848	227005	228105	229282	230442	231690	232937	234295	235637	236888	238267	239483
220692	221916	223185	224416	225853	227027	228106	229290	230447	231698	232940	234297	235640	236894	238279	239492
220709	221917	223195	224438	225856	227039	228136	229292	230450	231707	232942	234298	235641	236898	238292	239503
220713	221931	223211	224445	225859	227041	228137	229295	230452	231713	232944	234310	235645	236908	238293	239507
220716	221935	223214	224453	225860	227043	228149	229297	230469	231718	232951	234314	235647	236916	238295	239513
220732	221940	223216	224462	225873	227045	228168	229301	230474	231725	232956	234315	235665	236919	238296	239515
220734	221953	223219	224472	225877	227047	228169	229310	230475	231726	232958	234316	235689	236925	238303	239532
220747	221957	223224	224479	225879	227053	228180	229316	230478	231731	232981	234325	235710	236937	238304	239536
220755	221961	223225	224492	225882	227056	228181	229339	230484	231742	232992	234338	235715	236942	238310	239541
220757	221963	223240	224493	225896	227066	228183	229348	230485	231743	232994	234341	235761	236954	238314	239550
220758	221972	223247	224517	225906	227067	228188	229353	230493	231748	233006	234342	235783	236966	238321	239570
220759	221976	223252	224525	225920	227070	228196	229371	230494	231758	233009	234343	235787	236981	238332	239607
220775	221987	223267	224545	225926	227071	228197	229384	230496	231768	233014	234352	235788	236988	238339	239627
220783	221993	223275	224562	225935	227082	228208	229386	230519	231780	233020	234353	235812	236996	238348	239635
220787	221995	223290	224566	225936	227085	228211	229388	230520	231784	233023	234356	235819	236999	238353	239637
220788	222010	223292	224576	225949	227088	228212	229390	230522	231788	233032	234359	235828	237012	238354	239641
220789	222018	223313	224577	225951	227089	228240	229399	230538	231794	233042	234365	235836	237029	238357	239645
220794	222019	223319	224582	225955	227090	228245	229404	230544	231796	233065	234366	235838	237031	238367	239654
220806	222022	223320	224586	225967	227112	228250	229407	230551	231797	233075	234394	235848	237033	238368	239658
220821	222041	223325	224588	225971	227124	228251	229424	230596	231810	233086	234398	235849	237037	238369	239659
220823	222044	223326	224601	225991	227129	228255	229429	230606	231821	233087	234400	235857	237062	238371	239664
220843	222046	223330	224609	225993	227133	228265	229434	230614	231828	233088	234409	235860	237064	238378	239673
220871	222079	223342	224613	226003	227140	228270	229438	230615	231840	233135	234432	235861	237076	238379	239691
220889	222083	223344	224630	226006	227159	228276	229448	230624	231875	233139	234438	235862	237078	238393	239694
220897	222084	223346	224679	226015	227162	228283	229450	230641	231876	233141	234477	235866	237079	238395	239700
220912	222107	223351	224681	226023	227182	228296	229470	230663	231882	233161	234484	235900	237085	238397	239706
220917	222128	223361	224690	226035	227203	228297	229472	230674	231883	233167	234492	235912	237094	238398	239708
220920	222138	223362	224715	226036	227207	228314	229478	230686	231891	233184	234496	235916	237095	238409	239726
220926	222161	223419	224718	226040	227219	228319	229479	230703	231899	233187	234508	235921	237097	238417	239734
220928	222165	223425	224728	226051	227236	228330	229486	230707	231917	233206	234535	235926	237141	238426	239736
220931	222203	223429	224746	226053	227237	228340	229495	230710	231919	233216	234546	235931	237146	238455	239744
220933	222206	223439	224753	226073	227241	228374	229508	230712	231922	233225	234552	235935	237151	238457	239751
220939	222219	223442	224776	226084	227248	228387	229512	230716	231932	233227	234560	235936	237170	238461	239765
220947	222221	223447	224782	226086	227250	228390	229513	230717	231936	233230	234574	235937	237187	238471	239766
220948	222256	223448	224789	226090	227253	228399	229519	230719	231949	233245	234577	235952	237199	238472	239770
220967	222264	223458	224812	226094	227266	228407	229525	230727	231961	233260	234586	235961	237200	238478	239781
220975	222287	223463	224827	226120	227268	228433	229535	230730	231965	233275	234612	235977	237206	238496	239796
220979	222294	223466	224849	226126	227273	228437	229555	230733	231971	233283	234613	235987	237221	238506	239799
220980	222304	223470	224856	226129	227304	228450	229569	230745	231972	233287	234635	235992	237235	238512	239800
220990	222324	223471	224857	226138	227311	228455	229586	230784	231974	233294	234652	235997	237246	238527	239802
220992	222327	223472	224868	226140	227315	228473	229608	230800	231975	233299	234670	236000	237247	238530	239805
220996	222328	223476	224869	226153	227316	228477	229620	230807	231980	233304	234679	236005	237249	238531	239807
221011	222334	223480	224875	226154	227321	228482	229626	230826	231986	233316	234683	236007	237266	238549	239817
221013	222356	223487	224886	226157	227323	228495	229635	230833	231988	233329	234685	236027	237272	238558	239842
221017	222361	223490	224901	226204	227329	228496	229636	230837	231998	233333	234694	236033	237281	238566	239852
221027	222366	223502	224909	226208	227331	228503	229648	230842	232032	233334	234695	236038	237282	238569	239855
221059	222377	223504	224915	226209	227335	228505	229655	230850	232042	233357	234710	236052	237290	238591	239856
221065	222382	223518	224952	226214	227340	228510	229662	230871	232055	233362	234722	236054	237299	238595	239868
221066	222390	223526	224959	226217	227370	228514	229670	230884	232068	233372	234727	236080	237314	238611	[illegible]
221078	222391	223552	224961	226219	227372	228518	229689	230886	232074	233380	234733	236081	237318	238616	239881
221093	222413	223582	224981	226228	227374	228519	229691	230891	232080	233385	234743	236087	237322	238633	239902
221094	222426	223586	225014	226241	227385	228538	229693	230896	232091	233389	234754	236095	237349	238639	239905
221095	222433	223592	225026	226242	227403	228541	229715	230903	232100	233391	234766	236105	237355	238672	239916
221104	222436	223593	225031	226257	227420	228549	229732	230912	232110	233401	234774	236116	237356	238682	239930
221107	222453	223602	225033	226259	227428	228554	229734	230916	232123	233406	234786	236117	237362	238683	239936
221111	222469	223605	225047	226260	227438	228567	229754	230918	232128	233407	234805	236120	237366	238693	239944
221124	222477	223614	225058	226273	227444	228577	229766	230925	232143	233424	234806	236131	237378	238709	239952
221141	222491	223618	225060	226278	227446	228583	229779	230935	232183	233428	234808	236135	237380	238712	239957
221145	222494	223625	225061	226288	227452	228598	229783	230946	232195	233431	234809	236172	237385	238716	239964
221150	222498	223640	225063	226289	227458	228604	229789	230948	232199	233437	234811	236177	237390	238736	239965
221154	222503	223646	225077	226298	227460	228613	229793	230964	232204	233447	234814	236180	237401	238754	239971
221172	222526	223655	225084	226312	227490	228615	229800	230967	232207	233451	234820	236184	237413	238758	239977
221174	222528	223677	225093	226313	227493	228617	229801	230971	232208	233461	234827	236191	237416	238759	239981
221184	222534	223703	225095	226321	227500	228622	229805	230984	232211	233463	234831	236193	237428	238774	239984
221185	222550	223721	225118	226324	227502	228629	229818	230988	232212	233466	234836	236200	237434	238791	
221191	222563	223724	225126	226332	227503	228638	229823	230997	232213	233469	234842	236202	237440	238793	

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харысалгалыг секретарьның 37-13, кедээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТО — 00441.

Чагыг № 1740. Культура эргелелиниң типографиязы.